

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Sōkratus Scholastiku Kai Ermeiu Sozomenu Ekklēsiastikē Istoria

Socrates <Scholasticus>

Mogvntiae, 1677

Henrici Valesii Observationum Ecclesiasticarum In Socratem Et
Sozomenum Libri Tres.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14233

HENRICI VALESII
OBSERVATIONUM
ECCLESIASTICARUM
IN SOCRATEM ET SOZOMENUM
LIBRI TRES.

- I. Est de Magno Athanasio.
- II. De Paulo Constantinopolitano.
- III. De sexto Canone Concilii Nicæni.

*His adjuncta est Archelai Episcopi Mesopotamiae disputatio adversus
Manicheum ex Manuscripto codice Bibliotheca Ambrosiana.*

HT NRICI VALERII
OBSERVATIONUM
ECCLESIASTICARUM
IN SOCIETATE SOCORUM

Abbas
Magno Alberto
De Sulo Confessio
De Sulo Canonico

Magno Alberto
De Sulo Confessio
De Sulo Canonico

HENRICI VALESII
OBSERVATIONVM
ECCLESIASTICARVM
IN SOCRATEM ET SOZOMENUM
LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMVM.

De anno, quo primum restitutus est Athanasius.

CÆSAR Baronius in Annalibus & Dionysius Petavius in Rationario temporum, Blondellus in libro de Primatu Ecclesiæ, & alii, scribunt Athanasium anno Christi 338. ab exilio esse revocatum, anno scilicet post mortem Constantini, qui supradictum Antistitem, cum adversariorum calumniis premi videret, ad tempus in Gallias relegaverat. Ego verò anno Domini 337. eo ipso, quo mortuus est Constantinus, Athanasium restitutum esse contendo: idque certissimo argumento, ut opinor, evincam. Scribit enim Athanasius in Apologia secunda adversus Arianos, pag. 805. se solum exilio, & patriæ restitutum esse à juniore Constantino, qui & literas ipsi dedit ad populum & Clerum Ecclesiæ Alexandrinæ. Eas literas ibidem refert Athanasius: quarum hæc est inscriptio: *Constantinus Cæsar populo Catholica Ecclesiæ Alexandrina.* Subscriptio autem est hujusmodi: *datum Treveris XV. Calendas Julias.* Tam inscriptio, quàm subscriptio harum literarum docet id, quod dixi, Athanasium scilicet solum esse exilio statim post obitum Constantini Maximi, anno Christi 337. Nam si anno sequente restitutus fuisset, tum Constantinus junior non Cæsarem se, sed Augustum appellasset. Nec à Constantino juniore restitutus fuisset Athanasius, sed à Constantio cui Orientis Imperium obtigerat. Quare cum Constantinus ipse in iis literis Cæsarem tantum se appellet, & cum Athanasius se à Constantino juniore restitutum esse testetur, apparet id factum fuisse antequam Constantini senioris filii à militibus Augusti essent nuncupati. Etenim mortuo Constantino interregnum quoddam fuit; orbisque Romanus sine Imperatore mansit per tres fere men-

ses, donec fratres, qui Cæsarem nomine diversas Provincias regebant, ad dividendam Romani Imperii summam in unum coiissent. Obiit Constantinus XI. Calendas Junias, & ipso anno nuncupati sunt tres Augusti, Constantinus, Constantius & Constans, 5. Idus Septembres, ut legitur in veteribus Fastis, quos falso sub Idatii nomine publicavit Jacobus Sirmundus. Hoc ipsum est, quod Eusebius in libro 4. de vita Constantini scribit, illum post mortem imperasse, & cuncta diplomata atque edicta, ejus, tanquam superstitis nomine fuisse insignita. Ob hanc igitur causam Constantinus junior in suis ad Alexandrinos literis se duntaxat Cæsarem appellat, quippe qui nondum Augustus fuisset appellatus. Data enim sunt literæ 15. Calendas Julias. Augustus autem cum fratribus nuncupatus est 5. Idus Septembres. Porro tunc temporis dum fratres tantum Cæsares vocarentur, summa auctoritas penes juniorem Constantinum erat, quippe qui fratrum natu maximus foret.

CAPUT II.

Quo anno Julius Romana urbis Episcopus, missus in Orientem Presbyteris, Athanasium & Eusebianos Romam ad synodum evocaverit.

Reverso Alexandriam Athanasio, quod anno Domini 337. contigisse superiori capite demonstravimus, Eusebiani moleste ferentes ejus restitutionem, novis criminationibus apud tres Augustos eum vexare cœperunt. Nam & ad Constantinum & Constantem Occidentium partium Imperatores literas scripsere, quibus præter vetera illa crimina toties decantata, eum insuper accusabant, quod post reditum suum plurimas in urbe seditiones excitasset, multosque civium in carcerem tradi, verberibus affici, & necari à judice fecisset. Eadem quoque scripserunt ad Julium Romanæ urbis Episcopum, missis ad eum Macario Presbytero, & Martyrio, Helychioq; Diaconis. Quare coactus

Y ii j

est Athanasius, Presbyteros suos cum literis suis, tum ad Imperatores, tum ad Romanum Pontificem mittere, ut illorum calumnias depelleret. Cum igitur Athanasii Presbyteri Romam venissent, & coram Julio Papa multisque aliis Occidentis Episcopis, qui tum Romæ aderant, Eusebii Legatos in omnibus convicissent, tandem ipsis Eusebii Legatis id postulantibus, placuit ut tam Orientalium, quam Occidentis Episcoporum Synodus Romæ congregaretur, utque Julius tam ad Eusebianos, quam ad Athanasium literas scriberet, quibus ad Concilium convocarentur: quo cunctis presentibus & jus suum prosequentibus, iusta sententia deprimi posset, & amotis discordiarum causis, pax Ecclesie in posterum firmaretur. Scripsit itaque Julius juxta petitionem Legatorum, ad Eusebium per Elpidium & Philoxenum Romanæ Ecclesie Presbyteros. Scripsit etiam ad Athanasium: mandans ut intra certum diem Romæ ad causam dicendam adesset. Verum difficultas est, quo anno hæc Legatio Julii Papæ in Orientem profecta sit. Baronius quidem in Annalibus, quem ceteri fere sequuntur, has Eusebianorum criminationes adversus Athanasium, de quibus supra dixi, confert in annum Christi 339. quod equidem facile concesserim. Cum enim Athanasius & Episcopi Ægyptii in Synodica sua testentur, Eusebianos ad tres simul Augustos literas scripississe, vix serius id potuit contingere. Etenim Constantinus Junior ad quem illi literas dedere, anno Domini 340. interfectus est. Legationem autem illam à Julio missam esse dicit Baronius anno Christi 340: in quo ei assentiri non possum. Nam si id admittimus, biennium fere totum in sua legatione consumplerint necesse est, quippe qui anno 342. ex Legatione sua reversi sint ut Baronius fatetur. Atqui non est verisimile, tantum temporis spatium à Legatis contritum fuisse: & si tandem detenti fuissent ab Orientalibus, non id omisisset Julius in epistola, quam Romanæ Synodi nomine scripsit ad Episcopos Concilii Antiocheni. Neque vero id tacuisset etiam Athanasius, qui omnes adversariorum suorum dolos fraudesque accurate commemorat. Certe Julius Papæ id unum conqueritur de Orientalibus, quod Legatos suos usque ad mensem Januarii detinuerint, quo scilicet dies, ad quam Synodus erat indicta, elaberetur. Athanasius vero in epistola ad solitarios id tantum dicit, Julii Legatos ab Eusebianis detentos fuisse ultra diem à Julio constitutum. Quare verius esse existimo, hanc legationem à Julio Papæ missam fuisse anno domini 341. ineunte, paulo antequam Synodus Antiochiæ congregaretur. Id ipsum præterea colligi potest ex epistola Julii Papæ ad Episcopos Synodi Antiochenæ. Etenim in ea epistola disertè testatur Julius, Episcopos illos in suis literis inter cetera conquestos fuisse, quod Julius non ad ipsos, sed ad unum Eusebium literas misisset per Elpidium ac Philoxenum. Jam tum ergo congregata erat Antiochiæ Synodus, aut saltem indicta eo tempore, quo Julius literas illas ad Eusebium mi-

lit. Alioquin Episcopi Orientales nullam querimoniam causam habuissent: eisque Julius id merito respondere potuisset: qua ratione ad vos scribere poteram, qui nondum in unum convenatis? An ego divinare potui, vos Antiochiam ad encenia venturos, atque illic Synodum esse facturos? Sed nihil horum rescripsit illis Julius. Id unum dicit, se ad Eusebium solum scripsisse, propterea quod is solus literas prior ad ipsum dedisset. Sed & Athanasius in epistola ad solitarios id ipsum non obscure significat. Postquam enim dixit se Romam profectum esse, simulatque audisset Gregorium Alexandriam brevi mittendum esse cum militari manu, ut in Episcopatum ipsius invaderet, hæc subiungit: *Julius vero Presbyteros suos Elpidium & Philoxenum cum literis ad Eusebianos misit &c.* Idem tradit in Apologia secunda adversus Arianos pag. 739. *ἡ δὲ τῶν αὐτῶν ἐπιτολῶν ἰσχυρῶς. Id est, Cum igitur Romam perrexisset, Julius, ut par erat, etiam ad Eusebianos literas scripsit, missis etiam duobus Presbyteris suis Elpidio & Philoxeno.* Verum hoc loco nascitur difficultas. Nam si Elpidius & Philoxenus à Julio missi sunt in Orientem, Athanasio jam Romam ingresso, aut certe eò proficiscente; quomodo stare potest id, quod Julius scribit in epistola ad Orientales. Athanasium non sponte, sed literis suis accitum Romam venisse. Respondeo Athanasium literis quidem Julii Papæ evocatum fuisse, sed non per Elpidium ac Philoxenum Legatos, verum per alios quosdam, qui Julii literas ad ipsum detulerant, priusquam Elpidius ac Philoxenus ad Eusebianos mitterentur. Idem rationi consentaneum erat, ut accusatus, prior ad dicendam causam evocaretur. Certe Athanasius in epistola ad solitarios, has duas citationes aperte distinguit. Et primo quidem loco ait Julium literas ad se scripsisse, quibus mandabat Synodum oportere fieri, ubicunque Athanasius voluisset, ut Eusebiani tum crimina, quæ aliis objiciebant, probarent si possent, tum libimetipsis objecta fidenter refutarent. *ὅτι τῶν αὐτῶν ἐπιτολῶν ἰσχυρῶς ἔγραψε λέγοντας ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν ἐνθάδε ἀνὰ ἑσθλῶς αἰσῶν &c.* Deinde pagina sequente subdit se Romam navigasse audito Gregorii adventu: *Julium vero Presbyteros suos Elpidium atque Philoxenum cum literis ad Eusebium misisse, certumque diem constituisse, quo se in iudicio sisteret, nisi pro calumniatore haberi vellet.* Idem Athanasius in Apologia secunda adversus Arianos non procul ab initio, disertè testatur, se priorem ad Synodum Julii Papæ evocatum esse. Sed verba ipsa præstat adscribere, eo quod ab Interpretre petperam translata sunt. *κέλευθ' ὅδ' ἐκ' ἀπαξ, εἰδὲ διυτιρον, ἀλλὰ καὶ πολλαῖς· πρῶτον μὲν ἐν τῇ ἡμετέρῃ χερσὶ συναγομένην ἐπο' ἑπισκοπῶν ἕως ἑκατόν· δεύτερον ἢ ἐν τῇ Ῥώμῃ, ἡμετέραν ἐπισκοπῶν καὶ ἀλλοθίων αὐτῶν τὴν ἐν Ῥώμῃ, καὶ συναχθῆναι ἐπισκοπῶν καὶ ἐπὶ αὐτῶν πνευματικῶν.* *Judicatum est enim secundum nos non semel neque iterum, sed sæpius. Primum quidem in nostra Provincia, cum ad id cōsissent præp̄modum centum Episcopi.*

Secundo Roma, cum Eusebius literas scripisset, & cum ipse cum suis, tum nos in iudicium vocati essemus: congregatis illis quoque pluribus quam quinquaginta Episcopis.

CAPUT III.

Quo anno Athanasius Romam venerit.

Baronius, qui Elpidium ac Philoxenum Presbyteros à Julio Papa in Orientem missos esse dicit anno Domini 340. consequenter etiam affirmat Athanasium eodem anno Romam venisse, accitum scilicet Julii literis: Baronii sententiam secuti sunt Petavius, Blondellus & ceteri. Verum eos falli, ipsius Athanasii testimonio demonstrabo. Is in epistola ad solitarios non procul ab initio, ait, Eusebianos, qui Julii literis Romam ad Ecclesiasticum iudicium fuerant evocati, cum scelerum conscientia victi, male sibi metuerent, & eventum Romani iudicii reformidarent, sollicitasse Constantium, ut sectæ suæ patrocinium palam susciperet, & Homoulianos ac præcipue Athanasium persequeretur. Ac primo quidem id egisse, ut Philagrius iterum Præfæctus Aegypti creatus Alexandriam mitteretur: Deinde ut Gregorius Episcopus pullo Athanasio in locum ejus substitueretur. Statim igitur Imperatoris mandato persecutio Alexandria excitata est. Gregorius cum militari manu ingressus, adjuvantibus cum Philagrio & Arfacio Eunuchis, Ecclesiam Quirini occupat. Inde alii cæsi, alii in carcerem trusi: alii exilio, alii bonorum proscriptione multati: alii annonæ ablatæ sunt: eo scilicet consilio, ut omnes Gregorium vel inviti suscipere cogerentur. *ἀθανάσιος ὁ μὲν ἐν τῷ αἰεὶν ἤρθε ταῦτα ἔμεινον ἀκούσας, ἔπλευσεν εἰς τὴν Ῥώμην.* Id est, Antequam hæc fierent, Athanasius cum rem audicione tantum accepisset, Romam navigavit. *μὲν ἀκούσας, supple adventum Gregorii cum militibus. Annon ex iis aperte colligitur. Athanasium non nisi post ordinationem Gregorii Romam venisse.* Qui cum in Synodo Antiochena constitutus fuerit Episcopus, id est anno 341. necessario conficitur, Athanasium non ante hunc, quem dixi annum in urbem venisse. Accedit Socratis testimonium, qui in libro secundo dilerte scribit, post Gregorii ordinationem & post cruentum ejus ingressum in urbem Alexandrinam, Athanasium Romam ad Julium se contulisse.

CAPUT IV.

Quo anno Synodus Romana congregata sit in eam a Athanasio.

Cum Athanasius tempus Synodi Romanæ tam distincte notaverit, idque non uno in loco; mirum profecto est viros doctissimos in ejus Synodi tempore falli potuisse. Et Baronius quidem in annum Domini 341. eam Synodum

A contulit, quem deinde secuti sunt ceteri. Nisi quod Blondellus in libro de Primatu Ecclesiæ, eodem quidem anno, sed paucis ante Synodum Antiochenam mensibus celebratam esse affirmat. Ait enim literas Julii Papæ quibus Orientales evocaverat, causam Romanæ Synodo præbuisse, Romanam autem Antiochenæ occasionem dedisse. At Baronius, etsi Romanam Synodum in eundem annum retulerit, quo Antiochenam, illam tamen ista posteriorem facit. Cum enim ex epistola Julii ad Orientales data, constet Athanasium Romæ mansisse annum integrum & sex menses, dum Eusebianorum adventum expectaret, Baronius qui Athanasium anno 340. Romam venisse scripserat, necesse habuit Romanam Synodum, in qua absolutus est Athanasius, in exitum sequentis anni conjicere. Ego vero longe tutius esse existimo, in ea re Athanasii fidem sequi, quam Baronii. Certe Athanasius in epistola ad solitarios dilerte scribit, Romanam Synodum post dimissos ab Eusebianis Julii Legatos Elpidium atque Philoxenum, esse celebratam. Locus est pag. 816. ubi postquam retulit Elpidium ac Philoxenum Presbyteros à Julio missos fuisse, qui Eusebianos ad causam dicendam citarent, subdit Eusebianos audito nomine Ecclesiastici iudicii, adeo contremuisse, ut animum profus desponderent. Ad solitas igitur artes eos convertos, ait Presbyteros Julii ultra diem Synodo præfinitum à Julio detinuisse, vanasque prætulisse excusationes, quod metu Persici belli Romam ipsis proficisci non liceret. Tandem vero, inquit, Presbyteros Julii dimiserunt. *ἀμὲν τῶν ἀποστολικῶν ἀποστόλων ἐπὶ τῇ ἀποδείξει ταύτης ἀφάρσετ' &c.* Deinde cruentum Gregorii introitum in urbem Alexandrinam, & cædes atque exilia Episcoporum recenset. Ac tum deinde Romanam Synodum commemorat pag. 818. *ἐν τῇ Ῥώμῃ συνέλεξαντο ἱεροτικοὶ καὶ πνευματικοὶ &c.* id est Roma vero congregati Episcopi circiter quinquaginta. Eusebianos quidem ut suspectos, veritosque se in iudicio sistere, repudiaverunt, & quæ ab illis scripta fuerant infirmaverunt. Nos autem susceperunt, & communionem nobiscum amplexi sunt. Annon ex hac Athanasii narratione liquido apparet, Romanam Synodum non nisi post reditum legatorum habitam fuisse. Certe ante reditum illorum nec potuit haberi legitime, nec debuit. Absurdum enim esset, si Julius, qui legatos suos in Orientem mitterat, ut Eusebianos ad Synodum suam evocaret, ante regressum illorum & ante responsonem Orientalium, Synodum celebrasset. Nam & juris & æquitatis ratio postulabat, ut legatorum reditus expectaretur, quo sciri posset quidnam egissent, & utrum Orientales idoneam absentia suæ excusationem afferrent: ut omnibus examinatis atque discussis, in contumaces accusatores, qui vocati non parvisissent, iusta ex legibus sententia promeretur. Hoc igitur absurdum est in opinione Baronii & eorum, qui Baronium secuti sunt, quod Synodum Romanam, eam dico, in qua absolutus est Athanasius, factam fuisse asserunt ante reditum legatorum, qui ad citandos Eusebianos missi erant in Orientem. Est præterea

alter locus Athanasii, qui id, quod dixi, manifestus evincit. Is habetur in Apologia secunda adversus Arianos pag. 739. *λεπτόν ἐν συνάθροισι ἐπινοήσας: ἀλλ' ὅτι ἀντιόχεια ἐνθά βίτων ὁ ἁριστοτέλης & συνήθη &c.* Qui locus cum ab Interprete male translatus fuerit, hic prout à nobis conversus est, apponetur. Denique Episcopi plures quam quinquaginta, congregati in Basitica, in qua Vito Presbyter populum colligebat, nostram quidem defensionem a quo animo susceperunt, & communionem nobiscum ac dilectionem fovendam esse sanxerunt: adversus autem Eusebianos indignati sunt, & Julium rogarunt, ut hac ad illos scriberet, cum illi priores ad ipsum scripissent. Scripsit ergo Julius, & literas misit per Gabianum Comitem. Sequuntur deinde literæ Julii, quarum hoc est exordium. *Julius Dianio, Flaccillo, Narcisso, Eusebio, Mari, Macedonio, Theodoro, & qui cum illis sunt; dilectissimis fratribus, qui Antiochia ad nos scripserunt. Legi epistolam vestram, quam Presbyteri mei Elpidius & Philoxenus mihi attulerunt &c.* Denique post recitatas Julii literas hæc addit Athanasius. *Hæc cum Romana Synodus per Julium Romanum Episcopum scripisset &c.* Ex his tria præcipue colligimus, quæ ad institutum nostrum faciunt. Primum Romanam Synodum, qua Athanasius Innocens pronuntiatum est, celebratam esse post reditum Elpidii atque Philoxeni. Secundo literas Episcoporum Antiochenæ Synodi ad Julium Papam, quas supradicti Legati detulerant, in eadem Synodo Romana esse recitatas. Tertio Julium Papam rogatum esse ab Episcopis Synodi Romanæ, ut Episcopis Antiochenæ Synodi rescriberet, iisque decretum Synodi Romanæ significaret. Postremo epistolam illam Julii, quam ibidem refert Athanasius, & cujus initium duntaxat adscripsimus, eam esse quam Julius scripsit, rogatu & nomine Synodi Romanæ, quæ Athanasium absolverat. Quod si quis epistolam ipsam Julii in manus sumperit, cuncta quæ dixi, multo apertius ac loculentius in ea confirmari deprehendet. Nam & literas Episcoporum Synodi Antiochenæ in Synodo Romana lectas esse diserte testatur Julius in principio ejus epistolæ: nec solum post reditum Legatorum suorum eam Synodum celebratam esse indicat, verum etiam diu post ordinationem Gregorii, & post violentum ejus ingressum in urbem Alexandriam. Certe cædes & exilia Episcoporum, proscriptioes & carceres civium, & alia scelera ac sacrilegia commemorat, à Gregorio tunc temporis perpetrata, quem Julius ne nomine quidem Episcopi unquam dignatur, ut videre est pag. 749. atque hæc Julius Papa se accepisse dicit, tum ex literis Episcoporum, qui ex Aegypto hæc ad ipsum scripserant, tum ex Presbyteris, qui Alexandria Romam venerant. Sed & Carponem quendam, olim ab Alexandro Alexandrinæ urbis Episcopo ob Arianam hæresin damnatam, unâ cum aliquot aliis ob eandem perfidiam ab illo damnatis, à Gregorio ad se missum esse scribit pag. 743. qui scilicet pacificas, seu communicatorias Gregorii literas petfer-

ret. Idem diu postea tentavit Georgius Arianus, cum in locum Athanasii successus fuisset. Legatos enim suos misit ad Liberium Papam, ambiens communionem Ecclesiæ Romanæ, ut discimus ex epistola Liberii Papæ. Cum igitur hæc Carponæ Legatio anno Domini 342. contigerit, Synodus Romana, quæ post Legationem illam facta est, ante annum 342. celebrari non potuit.

CAPUT V.

Refellitur Baronii sententia, qui duas Synodos Romanas facit.

B Cio quid Baronius respondeat. Ait enim Sepistolam illam Julii Papæ, de qua superius diximus, non ad Synodum illam Romanam pertinere, in qua absoluti sunt Athanasius & Marcellus: sed ad alteram, quæ sequente post anno facta est, cum Elpidius & Philoxenus ex Orientis partibus reversi essent, Orientalium ad Julium literas secum deferentes. Duas enim Synodos Romanas distinguit Baronius: Alteram quinquaginta Episcoporum, qui Athanasium & Marcellum innocentes esse pronuntiarunt anno Christi 341. Alteram anno sequente factam, in qua lectæ sunt literæ Orientalium Episcoporum, quas Elpidius & Philoxenus attulerant. Atque hanc Baronii sententiam secutus est, ut solet, Severinus Binius in editione Conciliorum. Verum Baronio auctoritatem opponimus Athanasii, qui unam duntaxat agnoscit Synodum Romanam, & in ea se omnium Episcoporum sententiam innocentem judicatum esse scribit, & Julium Papam rogatum esse ab Episcopis, ut Orientalibus, qui ad ipsum literas scripserant, responderet, quemadmodum superiori capite ostendimus. Aut igitur falsus est Athanasius, quid tunc diserte affirmat, aut Baronius, qui negat. Athanasium vero in causa sua falli potuisse aut voluisse fallere, nemo unquam crediderit. Cui enim bono id facturus fuisset. Sed videamus quænam ratio Baronium impulerit, ut duas Synodos Romanas distingueret, & epistolam Julii Papæ ad Orientales, quæ refertur ab Athanasio, scriptam esse diceret non rogatu atque nomine Synodi Romanæ ejus, quæ Athanasium absolverat, sed alterius Synodi, quæ sequente anno congregata est. Unicam hujus rei causam adfert Baronius, quod scilicet Julius in supradicta epistola testatur, Orientales in literis, quas ad ipsum scripserant per Elpidium ac Philoxenum Presbyteros, graviter conquestos esse, quod Julius Athanasium in communionem suscepisset. Atqui Athanasium non nisi à Synodo Romana, in qua quinquaginta sedebant Episcopi, susceptus est in communionem. Orientalium igitur literæ ad Julium Papam scriptæ sunt post Synodum Romanam, in qua absolutus ab omni crimine & ad communionem admittus fuerat Athanasius. Ex quo sequitur, epistolam illam Julii Papæ, quam rescripsit ad Orientales Episcopos, non ex persona Synodi Romanæ & quinquaginta Episco-

Episcoporum à quibus Athanasius in communionem susceptus est, datam fuisse, sed nomine & rogatu alterius Synodi Romanæ. Hæc est Baronii ratiocinatio, ut videre est in gestis anni 341. cap. 47. Sed facillimum est cuivis, eam refellere. Primo enim negare possumus, Orientales in suis ad Julium literis questos fuisse, quod ille Athanasium in communionem suscepisset. Certe in tota Julii epistola nullum ejus querimoniarum apparet vestigium. Conquesti quidem fuerant Orientales in suis literis, quod Julius contra Canones faceret, & quod flammam discordiæ accendisset. Sed de communionem cum Athanasio inita, nullum verbum hic legitur. Excusat etiam se Julius Papa, quod profugos Episcopos benigne exceperit, quod doluerit unam cum dolentibus fratribus, quod cum flentibus fleret. Sed nihil amplius dicit. Verum concedamus Baronio, Orientales Episcopos in suis ad Julium literis nominatim questos fuisse, quod Athanasium in communionem suam recepisset. Quid tum? an ex eo sequitur, epistolam Julii Papæ non esse scriptam nomine Synodi Romanæ, in qua Athanasius fuerat absolutus? minime omnino. Deceptus nimirum est Baronius & quicumque eum secuti sunt, dum existimant Athanasium non nisi in Synodo Romana susceptum fuisse in communionem. Quod ego non modo falsum, sed ab omni ratione alienum esse existimo. Sedecim integros menses Romæ permansit Athanasius, adversariorum suorum adventum expectans, antequam Synodus Romana causam ipsius cognosceret. An igitur credibile est, Julium Papam toto illo tempore à communionem Athanasii abstinuisse. Atqui contra est ipse Athanasius, qui in Apologetico ad Imperatorem Constantium discrete scribit, se venisse Romam, ut se suaque omnia Ecclesiæ illi committeret. *Quo quidem tempore, inquit, assiduus eram in synaxibus.* Si in synaxibus Romæ assiduus erat Athanasius, ergo cum Episcopo Romano communicabat. Deinde Julius Papa & Athanasium & ejus adversarios Romam ad causam dicendam evocaverat. Non potuit igitur Julius ante causæ cognitionem, Athanasii communionem refugere, ne præjudicium causæ faceret. Id enim æquitatis ratio non patitur. Et Julius quidem cum Athanasii adversariis, cumque Eusebio ipso communionem fovebat, quippe qui & eorum literas accipiebat, & ad ipsos vicissim scribebat. Cur ergo idem Julius inclementior fuisset erga Athanasium, præsertim cum ille Julii Papæ literis evocatus statim paruisset, & ad diem dictam adfuisset, adversariis judicium Romanæ sedis detrectantibus. Atqui Presbyteros ipsius Athanasii, quos ad refellendas Eusebianorum calumnias Romam paulo ante miserat Athanasius, Julius benigne exceperat, & ad communionem suam admiserat. Id enim ipse Julius satis aperte significat in epistola ad Orientales. Quæ igitur causa esse potuit, quamobrem præfenti Athanasio idem non præstaret. Postremo Athanasius in Apologia secunda adversus Arianos, de Synodo Romana loquens, perspicue declarat Ecclesiam Romanam semper cum ipso

communicasse. Non enim dicit quinquaginta Episcopos, qui ad Synodum Romanam convennerant, ipsum ad communionem suscepisse: sed communionem cum ipso & charitatem suis sententiis confirmasse. Jam ergo antea cum ipso communicabant. Verba Athanasii hæc sunt: *καὶ ἐκ ἑρωσῶν εἰς ἡμᾶς πλεῖν τῆ κοινωσίας & τὴν ἀγάπην.* In epistola vero ad Solitarios, ejusdem Synodi Romanæ sententiam refert his verbis: *ἡμᾶς ἡ ἀπὸ δὲ τῶν ἄλλων, & πλεῖν τῶν ἡμᾶς κοινωσίας ἡ ἀγάπης;* id est, nos autem probaverunt & communionem nobiscum foverunt. Ruit ergo funditus tota Baronii argumentatio, qua probare nititur duas Synodos Romanas distinguendas esse; & epistolam Julii Papæ ad posteriorem Synodum Romanam pertinere, non ad priorem illam, in qua absolutus fuerat Athanasius. Atque hæc sufficere poterant ad evertendam Baronii sententiam. Verum ne solius Athanasii testimonio niti videar, ipsius etiam Julii Papæ auctoritate id evincam. Is in epistola ad Orientales pag. 745. editionis Parisiensis, discrete testatur, se totius Synodi nomine ad ipsos scribere, quamvis non omnium Episcoporum, sed solum ipsius nomen literis præfixum sit. Nam & cum priores literas ad ipsos scriberet, quibus ipsos ad Synodum evocabat, se omnium Occidentalium nomine scripsisse. *Et nunc, inquit, conducto die omnes adfuerunt, & ejusdem sententia omnes fuerunt, quam ego iterum vobis scribens significo.* Quid his verbis potest esse manifestius. At Julius omnes Episcopos adfuisse ad diem constitutum, quo Synodum indixerat. Potestne de alia Synodo id intelligi, quam de Romana illa, in qua Athanasius auditus & absolutus est. Ostendant igitur adversarii alteram Synodum, quam Romæ indixerit Julius; sed profecto nunquam ostendere poterunt. Præterea addit Julius se his posterioribus literis sententiam illius Synodi Orientalibus significare. Id ipsum est, quod antea dixerat Athanasius, Julium Papam rogatum esse à Synodo, ut Orientalibus scriberet. Vides quam bene inter se convenient Athanasii & Julii testimonia: adeo ut Baronius, qui has Julii literas ad Orientales datas esse negat post Synodum Romanam, in qua auditus est Athanasius, non solum Athanasio, sed ipsi Julio Papæ refragari videatur.

CAPUT VI.

Utrum Athanasius bis Romam venerit. Refellitur Socratis & Baronii sententia.

Baronius in Annalibus Ecclesiasticis scribit, Athanasium post judicium Synodi Romanæ, quo à criminationibus adversariorum fuerat absolutus, statim Alexandriam navigasse anno Domini 341. vel sub initium anni 342. idque Socratis auctoritate confirmat. Paulo post vero, cum Gregorius militari manu succinctus Alexandrinam Ecclesiam occupasset, iterum Romam venisse. Baronii sententiam secutus est

Petavius noster in rationario temporum, Blondellus in libro de primatu Papæ, & alii fere omnes, quibus Socrates aniam erroris videtur præbuisse, verum Athanasius ipse id manifestissime refellit. Cum enim in libris suis sæpius locutus sit de sua in urbem Romam profectio, semel tantum ab urbe Alexandrina Romam se venisse scribit. Primum in Apologetico ad Imperatorem Constantium, respondens calumpniis adversariorum, qui ipsum apud Imperatorem Constantium accusaverant, quod Constantem Augustum adversus fratrem suis sermonibus excitavisset, ait se profectum Alexandria, non ad comitatum Constantis Augusti, sed Romam iter fecisse: cumque se suaque omnia Ecclesiæ illi commendasset, assiduum fuisse in collectis & conventibus Ecclesiasticis. Quarto deinde post anno literis Constantis Augusti Romam evocatum se esse Mediolanum. Sed Græca verba ipsius Athanasii præstat apponere, quippe quæ sententiam nostram apertius confirmant. ταῦτα τοίνυν εἰς ἡμετέραν ἰστορίαν ἀποδείξειν ἔστι, συγγράμματος ὁμοίας διαγράμματος ὅτι οὗτος ὁ λόγισμος τῆς ἀποδημίας. Id est, *Hæc quidem sufficiunt pro demonstratione: sed tamen patere, queso, ut totius profectiois meæ tibi rationem reddam, quo cognoscas quam temere tibi calumnientur adversarii.* Subjicit deinde Athanasius. Ἐπεὶ δὲ ἄνω ἀπὸ τῆς ἀλεξανδρείας, ἵνα εἰς τὸ στρατοπέδον τῶν ἀδελφῶν σου, ἢ εἰς τοὺς ἀλλοτρίας, ἢ μόνον εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἀνὴρ ἔδωκεν &c. quæ superius exposui. Cum igitur testetur Athanasius se totius profectiois ac peregrinationis suæ rationem Constantio redditurum, si Romam bis venisset ab urbe Alexandria, certe id hoc loco commemorare debuisset, ne coram principe veritatem sciens occultasse videretur. Præterea in Apologia secunda adversus Arianos, semel se Romam venisse scribit ad causam dicendam, cum Eusebiani à Julio postulassent, ut ad causam Athanasii cognoscendam Synodus Romæ congregaretur. De secunda autem profectioe ne verbum quidem extat in tota illa Apologia. Denique in Epistola ad Solitarios, idem Athanasius cuncta, quæ sibi contigerant diligenter enarrans, unius tantum in urbem Romam profectiois suæ meminit, tunc scilicet cum ad Synodum Romanam Julii Papæ literis est accitus. Post illam autem Synodum ait Episcopos, qui Concilio interfuerant, ea quæ in Synodo gesta fuerant Constanti Augusto per literas nuntiasse; cuncta item, quæ Alexandria perpetrata erant à Gregorio, eidem significasse. Quod si post Synodi Romæ judicium Athanasius Alexandriam reversus fuisset, atque illinc rursus in urbem Romam rediisset, nunquam id hoc loco omisisset Athanasius. Hoc enim ad ejus institutum maxime faciebat, ut mala atque ærumnas & calamitates, quas ab adversariis suis perpeffus fuerat, omnium oculis subjiceret. Huc accedit, quod Athanasius absque consensu & literis Imperatoris Constantii Romam Alexandriam redire non potuit. Licuit quidem Athanasio, ut salutem suam consuleret & inimicorum insidias effugeret, relicta Alexandria Romam navigare. Honesta enim est quævis ra-

tio expediendæ salutis. Sed Romam reverti Alexandriam ab alterius Principis ditione, idque post biennii moram, id vero non licuit sine mandato principis. Certe post Sardicense Concilium, id est, post œcumenicam Synodum, quæ Athanasius innocens, adversarii vero illius calumniatores & hæretici judicati sunt, vix tandem ausus est Athanasius Alexandriam reverti; neque id prius fecit, quam creberrimis Constantii literis ad comitatum evocatus fuisset. Sed & antea, cum post obitum Constantii Maximi ex Gallicano exilio in Ægyptum reversus est, trium Cæsarium literis restitutus fuerat. Proinde si post Synodum Romanam Athanasius Alexandria rediit, tunc quoque Constantii literis munitus fuerit necesse est. Cur ergo eas Constantii literas nusquam memorat Athanasius, qui reliquas ejusdem principis Epistolas ad suam causam ac testificationem pertinentes, tam ambrosiosè tamque diligenter apponere consuevit. Refellit Baronius Socrates, qui in libro secundo Historiæ scribit, Athanasium cum post violentam ordinationem Gregorii Romam se ad Julium Papam contulisset, cognita causâ, à Julio restitutum & Alexandriam cum ejusdem Julii literis reversum esse: ac deinde paulo post amoto Gregorio, & in ejus locum substituto Gregorio, Romam iterum profugisse. Verum tota illa Socratis ac Sozomeni narratio, mendis innumeris scætet. Quorum maximam partem Baronius ipse ac Blondellus jam dudum observarunt: quare Socratis testimonium in rebus Athanasii nullius ponderis est, quippe qui pugnantia inter se dixerit atque contraria. Omisit igitur Socratis auctoritas, alteram Baronii rationem excutiamus: sic igitur ratiocinatur Baronius in gestis anni 341. cap. 49. Athanasium quidem reversum esse Romam Alexandriam hoc anno, vel sequentis anni exordio, ex eo quoque facile potest intelligi, quod constat tempore grassationis Arianorum in Alexandriam Ecclesiam anno sequenti factæ, cum illic repertum fuisse, quod ipsemet testatur in epistola ad Orthodoxos. Idem repetit Baronius in gestis anni 342. ubi totam fere Athanasii ad Orthodoxos epistolam describit. Ex qua manifeste colligitur, Gregorium circa Paschalis festi solennia Alexandriam Ecclesiam occupasse, Athanasium vero, metu Arianorum in Ecclesiam irruentium, clam se à medio subduxisse. Quæ cum anno 341. gesti non potuerint, eo quod Antiochena Synodus, in qua Gregorius Alexandrinæ urbis Episcopus est constitutus, & cujus gestis tanquam Alexandrinus Episcopus subscripsit, maximam partem anni illius occupaverit, sequenti anno assignentur necesse est. Hæc est Baronii ratiocinatio, cujus sententiam non Petavius solum ac Blondellus, sed omnes quotquot vidi, hæcenus amplexi sunt.

CAPUT VII.

De circulari Athanasii epistola ad omnes orthodoxos, utrum de Gregorio, an de Georgio scripta sit.

EGovero contra affirmo, Baronium gravissime lapsum esse, qui epistolam illam Athanasii ad orthodoxos, de Gregorio *de Sporto* scriptam esse crediderit, cum discrete nomen praeferat Georgii Ariani, qui diu post Gregorium anno Christi 336. in Alexandrinam Ecclesiam invasit. Fateor quidem id, quod dicit Baronius, hae duo nomina Gregorii scilicet ac Georgii, inter se confundi solere. Verum hae confusio in Latinis tantum codicibus usuvenit, non item in Graecis. Cum igitur tota illa Athanasii epistola nomen ubique praeferat Georgii, cur expuncto illius nomine Gregorii vocabulum reponeamus: praeterim cum ea, quae ille narratur ab Athanasio, Georgii potius invasioni conveniant quam Gregorii. Primo enim Athanasius in dicta epistola ait, Georgium, sic enim vulgo scribitur, postulatam fuisse Episcopum ab Arianis, qui erant Alexandriae; quod de Gregorio nusquam dicitur. Deinde Georgius in eadem epistola dicitur introisse Alexandriam tempore Quadragesimae. Idem de ejus introitu discrete testatur Athanasius in epistola ad Solitarios. At de Gregorio nusquam id ab illo dictum invenimus. Praeterea Athanasius in eadem epistola scribit populum urbis Alexandriae, cum in introitu Georgii Arianos tanta vi grassari adversus Catholicos videret, publice protestatum esse apud acta. Idem refert Athanasius in epistola ad Solitarios, cujus ad calcem apposta est ipsa Alexandrinorum protestatio. At de Gregorio nihil hujusmodi actum invenimus. Sed quorsum in his conjecturis haeremus, cum manifestissimo ac certissimo argumento convincere liceat, epistolam illam Athanasii ad Orthodoxos adversus Georgium scriptam esse; non autem adversus Gregorium. Ipsum igitur Athanasium id, quod dixi clare testantem audiamus. Porro Graeca ipsius verba necessario hae apponemus, eo quod Latinus Interpres sensum auctoris sui minime est assecutus: id quod Baronio ac caeteris fraudi fuit. Postquam ergo Athanasius dixit Georgium, utpote Arianium, Arianis duntaxat fuisse; Catholicos vero tanquam extraneos & alienos infectari solitum, hae subiungit. *ἵπειδὴ γὰρ ἡμεῖς οἱ ἐκ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπιστολάσθαι, ὡς ἔσθ' ἡμεῖς ἐκ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπιστολάσθαι, ὡς ἔσθ' ἡμεῖς ἐκ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπιστολάσθαι, ὡς ἔσθ' ἡμεῖς ἐκ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπιστολάσθαι.* Quae verba sic Latine interpretor. Nam quoniam Gregorium, quem antea Eusebiani Arianis Episcopum constituerant, postquam de illo scripsisset, omnes vos Ecclesia Catholica Episcopi jure

Amerito ob impietatem anathemate percussistis & abdicastis, quemadmodum probe scitis: ob eam causam Georgium nunc iisdem Arianis miserunt Episcopum. Deinde ne pudore iterum ac probro afficiantur, nobis adversus ipsos literas scribentibus, extranea vi contra nos usi sunt, ut Ecclesiam in suam potestatem redactis, omnem Arianismi suspicionem a se amolari viderentur &c. Quid his verbis Athanasii manifestius? An non apertissime Georgium distinguit à Gregorio. Et Gregorium quidem olim ab orthodoxis Episcopis condemnatum esse dicit atque depositum, in Synodo scilicet Serdicensi: Georgium vero ab iisdem Arianis nunc in Ecclesiam Alexandrinam immisum esse. Et Arianos metuentes ne Georgius similiter ab orthodoxis Episcopis condemnaretur, grassationem suam callide dissimulantes, ad Ecclesias urbis Alexandriae occupandas, extranea vi usos esse, id est Gentilium & Judaeorum auxilio. Ita enim scribit ipse Athanasius in eadem epistola, & in epistola ad Solitarios, ubi Georgii introitum describit. Quare supra dicta Athanasii epistola circularis ad omnes orthodoxos, non adversus Gregorium scripta est, qui jam pridem obierat: sed adversus Georgium recens intrusum in sedem Alexandrinam. Contra quem etiam scripta est ab eodem Athanasio altera circularis epistola ad Episcopos Aegypti ac Libyae, quae in vulgatis editionibus perperam inscribitur Oratio prima adversus Arianos, cum tamen epistola sit encyclica, sicut dixi, ad omnes per Aegyptum & Libyam Episcopos, quae jungi omnino debet epistolae circulari ejusdem Athanasii ad omnes orthodoxos. Est enim ejusdem utraque argumenti. Porro reliquis Baronii argumentis, quibus ille sententiam suam firmare conatus est, nihil jam attinet respondere. Postquam enim veritas semel stabilita est, cuncta quae objici possunt argumenta facile corruunt. Primo ait Baronius, in epistola illa Athanasii ad orthodoxos, Philagrium nominari Praefectum Aegypti, qui Episcopum illum, de quo agitur in sedem Alexandrinam induxerit, atqui Philagrius iste Gregorium deduxit Alexandriam, teste Athanasio in epistola ad Solitarios. Sed quid vetat, quo minus idem Philagrius, qui Gregorium prius cum militari manu introduxerat Alexandriam, aliquot post annis etiam Georgium induxerit. Erat certe Philagrius praecipuus minister Ariatorum. Qui cum esset Praefectus Aegypti, Valenti & Ursacio aliisque Concilii Tyrentis Legatis ad Mareoticam regionem missis, operam suam navaverat anno Domini 335. Idem postea Praefectus Aegypti ab Imper. Constantio factus, Gregorium in Alexandrinam sedem induxit: quod anno Christi 341. gestum esse existimo. Quidni ergo Aegypti Praefectus tertio creari potuit, suffragantibus Arianis, qui apud Imperatorem Constantium omnia pro arbitrio suo agebant, ut Georgius Arianae sectae patronus à Judice Arianis fidelissimo & ad hae getenda aptissimo Alexandriam deduceretur, certe Athanasius in dicta epistola ad orthodoxos pagina 945. ait Philagrium istum jam olim in Ecclesiam & Virgines

contumeliosum fuisse. Quarto igitur quando primum injuria affecerit Ecclesiam ac Virgines Philagius, nisi tunc cum Gregorium deduxit. Idem ergo Philagius & Gregorium primum deduxit, & postea Georgium. Idque plane confirmat Athanasius in Apologia de fuga pag. 703. Quod vero ait Baronius in supradicta Athanasii epistola Episcopum illum, de quo agitur, ab Eusebio constitutum dici, deceptus est à Latino Interprete, cum in Græco epistolæ textu non Eusebio id ascribatur, sed τοῖς ἀπὸ ἐπιπέδιον. Id est Eusebianis. Constat autem Eusebianam factionem etiam post mortem ipsius Eusebii diutissime perseverasse. Certe Athanasius Eusebianos passim in libris suis nominat, licet ea narret, quæ diu post obitum Nicomedienfis Eusebii contigerunt.

CAPUT VIII.

De Antiochena Synodo, & de Episcopis, qui ad eam convenerunt.

HActenus de rebus, quæ ad Athanasium pertinent, quantâ fieri potuit curâ ac diligentia egimus, notatis & consutatis cunctis erroribus, qui in Ecclesiasticis Annalibus occurrebant. Sed quoniam de Athanasii rebus scribentes, de Antiochena Synodo sæpe locuti sumus, quæ in eandem magnâ Ecclesiæ illic celebrata est, Marcellino & Probino Consulibus, anno natalis Dominici 341. pauca de illa observare libet in gratiam Studiorum Ecclesiasticæ Historiæ. Confederunt in illa Synodo nonaginta & amplius Episcopi, ut ex Athanasio & Hilario constat. Eos maxima ex parte Catholicos & Orthodoxos fuisse Baronius observat: sed triginta sex Arianos fuisse, à quibus Gregorium in locum Athanasii substitutum, & varias illas fidei formulas conscriptas esse affirmat, non autem à reliquis Orthodoxis. Baronii sententiam lectus est etiam Blondellus in libro de primatu Papæ. Sed videamus, si placet, quoniam auctore id asserat Baronius. Unum hujus rei auctorem laudat Julium Papam, qui in epistola ad Orientales Episcopos, eos scilicet qui in hac Antiochena Synodo convenerant, ita scribit: *Qui igitur sunt, qui contra canones agunt? nosne qui cum tantis rerum documentis virum recipimus, an qui solum ad triginta sex suffragia eorum, qui Antiochia fuere, externum hominem Episcopum salutarunt, eumque militari manu Alexandriam deduxerunt?* Grave imprimis & validum esset hoc Julii Papæ testimonium, si quidem constaret Julium Papam ita dixisse. Exstat hæc Julii epistola apud Athanasium in Apologia secunda adversus Arianos, Græco sermone scripta, utpote ad Græcos, qui non alia lingua quam Græca utebantur. Nec est quod quis existimet, eam epistolam primum Latine à Julio scriptam, deinde in Græcum sermonem conversam esse. Cum enim id non dixerit Athanasius, sive auctore id credere non possumus. Quippe Athanasius ubi aliquod monumentum citat, quod ex Latino sermone in Græcum

translatum est, lectorem de eo monere solet. Adde quod epistola illa Julii adeo pure & eleganter Græce scripta est; ut evidenter appareat illam non ex peregrino sermone in Græcum versam fuisse. Quæcumque enim ex Latina lingua in Græcam translata sunt, ea semper barbara esse & obscura, & plurimis mendis sciatore deprehendimus, quemadmodum studiosi, tum apud Eusebium, tum apud Socratem & cæteros rerum Ecclesiasticarum scriptores facile observabunt. Nec mirandum est, quod Julius Papa Græco sermone ad Orientales scripserit, cum ad Alexandrinos quoque eodem sermone epistolam scripserit, quam refert Athanasius. Sic Cornelii Papæ epistola Græce scripta exstat ad Fabianum Antiochenum Episcopum. Nam Pontifices Romani, cum propter Sedis Apostolicæ auctoritatem necesse haberent totius orbis legationibus respondere, viros Græci sermonis peritos semper habuerunt, qui ipsis essent ab epistolis. Verba igitur Julii Papæ ad Orientales hæc sunt. *Χρονία τοῦτω πλὴν εἰσὶν ἐν ᾧ καὶ νόμος ἀπὸ ἑσπερίων; ἡμεῖς δὲ μὴ τοσούτων ἀποπέσειν ἢ ἀνδρᾶ δεξάμενοι, ἢ ἐν ᾧ τοσούτων ἐστὶν ἐκ ἀντιοχίᾳ ἀνομάσαντες τὴν αἰετὴν ἐπισκοπὴν ἔσται, ἢ ἀποστειλάμεν εἰς ἀλιεὶς ὁρμαῖς μὴ ἐπατιωτικῆς ἐξουσίας.* Id est. *Qui sunt istius, qui contra canones agunt? Nosne qui cum tantis rerum documentis virum recipimus? An qui à triginta sex mansionibus, Antiochia quendam velut Episcopum externum hominem salutarunt, eumque militare manu stipatum Alexandriam miserunt?* Reprehendit Julii Papæ ordinationem Gregorii, eumque contra canones Ecclesiasticos Alexandriæ Episcopum factum esse asserit; quippe qui non in urbe Alexandrina ordinatus fuisset, suffragante Clero & Populo: sed in urbe Antiochia, quæ triginta sex mansionibus, id est triginta sex dierum itinere distat ab urbe Alexandria. Idem quoque vitium in ordinatione Georgii observat Athanasius in epistola ad solitarios pag. 860. qui à quinquagesima mansionibus missus est Alexandriam, ut Episcopatum illius loci gereret. Sed & in oratione prima adversus Arianos id ipsum objicit Arianis Episcopis. Cetero prope scilicet, Auxentio & Epicteto, quod licet octoginta mansionibus distet, Episcopatum tamen ambiertint earum urbium, quibus ignoti erant. *ἀπὸ οὗ δὲ δόκοντα μόνον τοσούτων ἐστὶν ἡ πόλις ἡμεῶν ἡμεῶν.* Igitur prava interpretatio Baronium in errorem induxit. Neque enim Julius dicit Gregorium à triginta sex tantum Episcopis in urbe Antiochia Episcopum fuisse salutarum: sed cum Antiochiæ designatus fuisset Episcopus Alexandrinus, à triginta sex mansionibus missum eum fuisse Alexandriam. Tot enim sunt mansiones ab Antiochia Alexandriam usque, ut ex itinerario Antonini colligitur. Eodem modo loquitur Ammianus Marcellinus in libro 16. ubi vanitatem Constantii Augusti perstringens, qui res à Juliano Cæsare fortiter in Gallia gestas sibi adscribebat, ait eum in epistola quadam scripsisse, se Argentoratensi prælio interfuisse & in prima acie pugnasse, cum tamen illius prælii tempore mansionibus quinquagesima dispa-

tus esset ab iis locis. Sic enim loquitur Ammi-
 nus, pro eo, quod alii dicerent, quinquaginta die-
 rum itinere. Nec aliter loqui solet Cosmas in li-
 bris Topographiæ Christianæ, quorum excerpta
 mihi humanissime communicavit Emericus Bi-
 gotius, vir doctissimus ac de me optime meri-
 tus. Deleatur ergo hic error ex Annalibus Ec-
 clesiasticis, ut ex animis eorum, qui Baronii au-
 thoritate inducti, id pro certo atque indubi-
 tato hæcenus tenuerunt, sex & triginta Aria-
 næ factionis & communionis Episcopos in An-
 tiochena Synodo confedisse. Scio multos ex ve-
 teribus in ea fuisse sententia, ut crederent Antio-
 chenam Synodum hanc, de qua nunc agimus,
 ab Arianis fuisse collectam. Ita præter ceteros
 Palladius in Dialogo de vita Joannis Chryso-
 stomi, ubi scribit Elpidium Episcopum juris Cano-
 nici peritissimum, coram Imperatore Arcadio
 palam affirmasse, canones Antiocheni Concilii
 ab Arianis fuisse compositos. Nam adversarii
 Joannis Chrysostomi nitebantur præcipue quo-
 dam canone illius Concilii. Quodcum videret
 Elpidius, Severiano qui infensissimus erat hostis
 Chrysostomi, hanc conditionem detulit, ut sub-
 scriberet ejusdem le fidei esse cum Episcopis
 Antiocheni Concilii, qui canonem illum condi-
 derant. Quod quidem Severianus tunc facere
 detrectavit. Verum hoc intelligendum est, non
 quasi Episcopi illi, qui huic Synodo interfue-
 runt, palam & aperte Arianam opinionem pro-
 fessi fuerint. Fuerunt enim professione Catho-
 lici, ut constat tum ex testimonio Hilarii in libro
 de Synodis, tum ex epistola Julii Papæ ad ipsos
 scripta. Certe nunquam Ecclesia Catholica eor-
 um fidem & canones suscepisset, si ab Arianis
 fuissent promulgati. Quomodo igitur intelli-
 gendus est Palladii locus? Nimirum Episcopos
 illos, etsi palam Catholici essent, occulte tamen
 Arianis favisse. Atque ita Athanasium, Hiero-
 nimum, Theodorum & alios interpretari de-
 bemus, qui Eusebium Nicomediensem & Euse-
 bianos passim pro Arianis nominant. Constat
 enim Eusebium Nicomediensem, licet semper
 Arianorum partes foverit, nihilominus pacem
 cum Julio Romanæ urbis Episcopo & commu-
 nionem cum Ecclesia Catholica ad obitum us-
 que retinuisse. Nam & ad Julium Papam pau-

lo ante mortem literas pacificas misit, & ab eo-
 dem vicissim accepit, ut testatur Julius in episto-
 la ad Orientales. Julius certe in supradicta illa
 epistola, quæ data est ad Episcopos omnes, qui
 Antiochena Synodo interfuerant, tum Euse-
 bium ipsum, tum reliquos, appellat fratres dile-
 ctissimos. Sic enim conceptus est titulus episto-
 læ apud Athanasium. *Ἰὺλίῳ τῷ ἁγίῳ & φιλανθρώ-
 πῳ ἐπίτῳ, μαρτῳ, μετῳδοσίῳ, θεοδότῳ, & τοῖς σὺν αὐτοῖς
 τοῖς ἀπὸ τῆς ἁγίας καὶ καθαρῆς ἐκκλησίας ἀδελ-
 φοῖς ἐκ τῆς ἁγίας.* Sed & in corpore ipsius epi-
 stolæ, eosdem non semel dilectos nominat. Non
 igitur pro hæreticis eos habuit Julius, quos cha-
 rissimos fratres appellat, & quos salvare optat in
 Domino. Porro hæc epistola à Julio scripta est
 anno Christi 342. quo anno Eusebium Nicome-
 diensem mortuum esse constat, Paulo antequam
 hæc Julii literæ in Orientem perlatæ essent. Ex
 quo apparet, verissimum esse id quod antea dixi.
 Eusebium Nicomediensem in communionem
 Ecclesiæ Romanæ ad obitum usque perseverasse.
 Caterum miror, quam ob causam Julius in
 titulo epistolæ supra memoratæ Eusebium Dia-
 nio postposuerit & Flaccillo. Nisi forte Dianus
 Cæsareæ Cappadociæ Episcopus, antiquior fue-
 rit Eusebio Nicomedienſe, qui recens admo-
 dum Constantinopolitanæ Ecclesiæ sacerdotum
 regebat. Ob eandem causam Flaccillus Antio-
 chenus Episcopus eidem Eusebio præponitur,
 non ratione habita Nicomedienſis aut Berytien-
 ſis Episcopatus, quem prius gesserat idem Euse-
 bius, sed ratione Episcopatus Constantinopoli-
 tani, quem paulo ante Eusebius occuparat. Po-
 stremo illud observandum est, legatos Julii Pa-
 pæ Elpidium atque Philoxenum, licet Antio-
 chiæ fuerint cum Synodus haberetur, & Episcopi-
 pis, qui illic aderant literas Julii Papæ reddide-
 rint, ab iisque fraudulenter detecti fuerint us-
 que ad mensem Januarii, tandemque cum
 vanis excusationibus ab iisdem dimissi, literas
 Episcoporum ad Julium detulerint, Synodo ta-
 men Antiochena nequaquam adfuisse, quippe
 qui hoc in mandatis non haberent, sed tantum
 jussi essent literas Romani Pontificis Eusebio &
 aliis quibusdam Episcopis dare, quibus Julius
 ad Synodum Romanam eos invi-
 tabat.

HENRICI VALESII
OBSERVATIONUM
ECCLESIASTICARUM
IN SOCRATEM ET SOZOMENUM.
LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Quando primum Episcopus factus sit Paulus.

SUPERIORE libro res B. Athanasii, quæ antea confusæ ac perturbatæ in Annalibus Ecclesiasticis legebantur, quanta fieri potuit cura ac diligentia digessimus. Idem nunc præstare conabimur in rebus Pauli Constantinopolitani, in quarum narratione Socratem ac Sozomenum multa peccasse deprehendimus. Socratem deinde secutus est incertus auctor vitæ & conversationis beati Pauli Constantinopolitani Episcopi, cujus excerpta leguntur in Bibliotheca Photii. Hic quisquis tandem fuit, Socratis errores novis insuper erroribus eumulavit. Certe his actis Pauli, & actis Athanasii, quæ illis adjuncta leguntur in Bibliotheca Photii, nihil est corruptius atque mendosius. Sed in Athanasii quidem rebus emendandis & ad veritatis normam redigendis, maximum nobis adjumentum confert ipsemet Athanasius in libris suis, qui plurimi & disertissimi ad nos pervenerunt. In rebus autem Pauli, Constantinopolitani hoc subsidio destituimur, propterea quod, præter scriptores Historiæ Ecclesiasticæ, pauci admodum mentionem ejus fecerunt. Verum hunc defectum veterum Scriptorum, cura ac diligentia nostra supplere conabimur. Ac primo quidem annum, quo Constantinopoleos ordinatus est Episcopus inquiremus. Socrates ac Sozomenus Principatu Constantii Augusti Paulum ad Constantinopolitanæ sedis Sacerdotium evectum esse affirmant: eosque secutus Baronius, Blondellus ac cæteri, Alexandri Constantinopolitani obitum, & ordinationem Pauli referunt anno Christi 340. Acindyno & Proculo Consulibus. Ego vero Paulum Constantino Magno regnante Episcopum jam tum fuisse, duobus certissimis argumentis evincam. Primo enim Athanasius in epistola ad Solitarios non procul ab initio, ubi Pauli exilia recenset, ait illum à Constantino primum relegatum fuisse in Pontum. Deinde in Epistola synodica Orientalium apud Serdicam Episcoporum, quam refert Hilarius in fragmen-

Atis libri de Synodis, diserte scribitur, Paulum in Synodo Tyri unâ cum reliquis Episcopis subscripsisse depositioni Athanasii. Jam tum ergo erat Episcopus, cum Synodus Tyri congregata est: quam anno Christi 335. habitum esse constat, biennio ante obitum Constantini. Verba Epistolæ synodicæ sic habent. *Paulus vero depositioni Athanasii interfuit, manuque propria sententiam scribens, cum cæteris cum etiam ipse damnavit.* Scio quid respondeat Blondellus in libro de primatu Papæ in Ecclesia. Ait enim utrumque testimonium, tam Athanasii, quam Orientalium apud Serdicam Episcoporum, de Paulo adhuc Presbytero intelligi debere. Verum hæc responsio, meo quidem iudicio inepta est & inutilis. Nam si Paulus adhuc Presbyter interfuit Synodo Tyrensi, eique subscripsit, vice Episcopi sui Alexandri id illum fecisse oportet. Quod si ita est, non ipse Paulus Athanasium damnasse dicendus est; sed potius Alexander, cujus vices agebat Paulus. Quis vero id credat de Alexandro Constantinopolitano Episcopo, eum condemnationi Athanasii subscripsisse. Cum igitur Paulus ipse unâ cum reliquis Episcopis, qui in Synodo Tyri convenerant, Athanasium damnasse dicatur, necessario colligitur illum jam tum Episcopum fuisse. Quod autem spectat ad locum Athanasii, is de Paulo adhuc Presbytero intelligi nullo modo potest. Etenim in dicta ad Solitarios epistola, Athanasius omnes ab initio recenset Episcopos orthodoxos, quos Ariani ex suis sedibus expulerant. Ac primo quidem loco nominat Eulathium Antiochenum, deinde Eutropium, Euphrationem, Cymathium, Aselepham, Cyrum, Diodorum, Domnionem, Hellanicum, Marcellum. Postremo de Paulo ita scribit. *De Paulo vero Constantinopolitano Episcopo nemini arbitror ignotum esse. Quanto enim clarior civitas, tanto minus factum celari poterit. Etiam huic quoque crimen obiectum est. Idque falsum fuisse vel inde colligat, quod qui illum reum fecit Macedonius, qui nunc illius loco Episcopus est ordinatus, nobis in ea accusatione presentibus, cum reo suo cujus Presbyter erat, communicavit. Sed quoniam Eusebius illius oculos cupiditatis adjecerat, Episcopatum illius urbis rapere festinans: eodem enim modo à Berjio trans-*

fluit Nicomediam: mansit nihilominus crimina-
tio adversus Paulum. Nec ab insidiis destiterunt,
sed perseverarunt in calumniando. Et primum
quidem à Constantino in Pontum relegatus
est. &c. Totum locum diligenter à me con-
versum consultò hic apposui, propterea quod
ejus testimonio sæpius infra sum usus. Porro
ex hoc loco manifeste colligitur, Paulum jam
tum Episcopum fuisse, cum à Macedonio accu-
satus est impulsu Nicomedienfis Eusebii. Id au-
tem factum esse regnantè adhuc Constantino
Maximo, docet ipse Athanasius, cum ait, se tum
præsentem fuisse Constantinopoli. Atqui Atha-
nasius nonnisi post Synodum Tyri venit Con-
stantinopolim, cum se factione inimicorum in
Concilio illo opprimi videret. Nec post id tem-
poris Constantinopolim venit, Eusebio Nico-
mediensi superstitè. Adde quod Athanasius diserte
scribit, Macedonium qui Paulum accusabat,
eo ipso tempore cum Paulo communicasse, &
sub illo fuisse Presbyterum. Si Macedonius Pres-
byter sub Paulo tum erat, Paulus tunc Episcopus
fuerit necesse est. Ac proinde verissimum est,
quod dixi, Paulum Constantini Magni temporibus
Episcopum fuisse urbis Constantinopolitane.
Præterea duorum optimorum Scriptorum
auctoritate discimus, Alexandrum Constanti-
nopolitanum Episcopum mortuum esse adhuc
regnante Constantino. Ita enim scribit Philo-
storgius in libro secundo Historiæ Ecclesiasticæ
pag. 15. ubi paulo post encania urbis Constani-
nopolitane à Constantino Magno celebrata,
Alexandrum illius urbis Episcopum è vita mi-
grasse scribit. *τελευτήσαντος ἡ τῆς ταύτης τῆς πό-
λεως ἀρχιεπίσκωπὸς ἀλεξάνδρου, ἡ νικομηδείας φωνῆ ἰου-
σεβίου, εἰς τὴν ταύτης ἐπιπέλας ἀρχιερατικὸν μέ-
τασιν αὐτοῦ θρόνον.* Id est, *At Philostorgius, post obi-
tum Alexandri Constantinopolitani Episcopi, Eu-
sebius Nicomediensem translatum esse ad Episco-
patum urbis recens condita.* Idem quoque scri-
bit Theodoritus in libro primo Historiæ Eccle-
siasticæ cap. 19. Ac de Eusebio quidem impræ-
sentiarum non disputo, quem Theodoritus ac
Philostorgius in locum Alexandri subrogatum
esse affirmant. Id unum contendo, Alexandrum
Constantinopolitanum Episcopum principatu
Constantini Augusti mortem obiisse, ac proinde
Paulum regnante adhuc Constantino Ecclesiæ
illius sacerdotium obtinuisse. Idem quoque scri-
psit Eusebius Pamphili, ut testatur Teophanes
in Chronico. *Nec ut Eusebius ex omnibus histo-
ricis solus narrat, Nicomedienfis Eusebius cum in
encaniis insidias Athanasio strueret, Constantino-
politana sedem obtinebat. Hoc enim vel ex tem-
porum collectione falsi arguitur &c.* Videtur ta-
men memoria lapsus esse Theophanes, & pro
Theodorito Eusebium posuisse.

A

CAPUT II.

*Utrum Arius hæresiarches à Synodo Hierosolymi-
tana susceptus sit in communionem.*

Verum hoc loco validissimum nobis argu-
mentum opponitur. Cum enim constet
Arium in communionem receptum esse in Syn-
odo Ierosolymitana, quæ paulo post Synodum
Tyri congregata est, vel potius ab urbe Tyro
translata est Ierosolyma anno Christi 335. Ale-
xander Constantinopolitanus Episcopus super-
stes etiam tum fuerit necesse est. Quippe Ale-
xander aliquanto post Arium ex hac luce migra-
vit. Hic enim est Alexander, qui suis precibus à
Deo id impetravit, ut Arius quem Eusebiani
postridie in Ecclesiam introducturos se esse mi-
nabantur, spe sua frustratus, scdissimo mortis
genere extingueretur, ut testatur Athanasius tum
in epistola ad Serapionem de morte Arij, tum in
circulari epistola ad Episcopos Ægypti & Libyæ,
quæ vulgo inscribitur oratio prima adversus Aria-
nos. Ex quo conicitur, Alexandrum anno
Christi 336, adhuc Episcopatum Constantinopo-
litanum administrasse, ac proinde salum esse,
quod supra scripsi, Paulum Constantinopolita-
num Episcopum in Concilio Tyri habito adver-
sus Athanasium subscripsisse. Gravissima profe-
cto hæc ratio est, & quæ nostram sententiam fun-
ditus evertit. Sed inquirendum est diligentius
ac dispiciendum id, quo uno nituntur adversarii:
an videlicet Arius ipse in communionem rece-
ptus sit à Concilio Ierosolymitano, quod in en-
canis Basilicæ Constantinianæ celebratum est
Canno Christi 335. Exstat epistola synodica ejus
Concilii, ab Athanasio relata in libro de Synodis.
Verum in illa synodica, non Arius ipse in com-
munionem receptus esse dicitur, sed *ὁ ἀρι-
σταρχος*, id est Arij asclez, Presbyteri scilicet & Dia-
coni civitatis Alexandrinæ, qui Arium secuti
fuerant. Certe idem Athanasius alibi de hac Syn-
odo loquens, perpetuo dicit *τὸς ἀρισταρχος, & τὸς
ἀρειανῆς*, in ea susceptos fuisse. Sic enim loqui-
tur tum in Apologia adversus Arianos pag. 801.
tum in epist. ad Solitarios non procul ab initio.
Nam initium illius epistolæ in vulgatis exempla-
ribus desideratur. Dicit aliquis Athanasium de
ipso Ario loqui. Etenim in libro de Synodis
postquam epistolam Synodicam Concilii Iero-
solymitani recitit, quæ data est ad Presbyteros
& Diaconos Ecclesiæ Alexandrinæ, statim sub-
jungit statutum fuisse ab illis Episcopis, Arium
sectatoresque ejus suscipiendos esse. Verum ego
id sic intelligendum puro, non quasi Arius ipse
adhuc superfuisset. Verum ideo sic locutus est
Athanasius, quod receptis Arij asclez, ipse
Arius quodammodo suscipi videbatur. Idem
respondendum censeo iis, qui epistolam Synodi-
cam Antiocheni Concilii nobis objiciunt, in
qua Episcopi, qui in illo Concilio sedebant, af-
firmant se Arium ideo suscepisse in communio-
nem, quod fidem ejus rectam esse comperis-
sent. Id enim aut eo, quem dixi modo, intelli-

gendum est, de Ario videlicet affectis: aut si de Ario ipso accipiatur, non in Synodo Ierolymitana id factum esse dicemus, sed in priore aliquo conventu. Certe diu ante Synodum Ierolymitanam Arium & socios ab Eusebianis in communionem receptos fuisse testatur Athanasius in dicto libro de Synodis. Cæterum ex epistola Synodica Concilii Ierolymitani satis aperte colligitur, Episcopos non de Ario ipso, sed tantum de Ario gregalibus locutos esse. Scribunt enim in ea epistola, se literas Imperatoris Constantini accepisse, quibus ipsos hortabatur, ut pacem & concordiam in Ecclesia refarcirent, utque Ario sodales & sectatores placido & pacato animo susciperent: quorum rectam ac sinceram esse fidem, tum viva ipsorum voce, tum libello sibi ab ipsis porrecto cognoverat. Quem quidem libellum Constantinus suis ad Synodum literis subiecit. Quod si de Ario Constantinus & Episcopi illi loquerentur, cur Constantinus Arium postea Constantinopolim evocasset, ut de ejus fide inquireret, idque post synodale iudicium, & post ipsius suffragium. Cur Alexander Episcopus Arium post hæc in Ecclesiam admittere recusasset, qui celeberrimæ Synodi iudicio in communionem admissus fuerat, & Imperatoris iudicio comprobatus. Præterea Athanasius in epistola ad Serapionem, testatur se consultum fuisse à Serapione de quadam questione, quæ in Ægypto exorta fuerat, utrum Arius in communionem & pace Ecclesiæ diem extremum obiisset. Negat id Athanasius in dicta epistola. Quod si Arius ab Hierolymitano Concilio ad pacem & communionem Ecclesiæ admissus fuisset, nunquam profecto id negasset Athanasius, nec Serapion id ignorare potuisset. Neque enim obscura fuit fama Synodi Hierolymitanæ, sed longe omnium celeberrima, & cum Nicæna Synodo comparanda, si Eusebio credimus: quippe quæ ex omnibus Romani Imperii provinciis ad dedicationem regalis basilicæ à Principe esset congregata. Postremo Athanasius in dicta ad Serapionem epistola, mortem Ario commemorans, ait se quidem tunc temporis non adfuisse Constantinopoli cum Ario è vivis sublatus est, sed Macarium Presbyterum, qui illic aderat, cuncta ad ipsum scripsisse. Atqui Macarius Presbyter Athanasii, fuit in urbe Constantinopolitana eo tempore, quo Eusebiani conjuratione facta cum Meletianis adversus Athanasium, de lineæ vestis canone eum apud Constantinum Imperatorem accusarunt. Testatur hoc Athanasius in Apologia secunda adversus Arianos pag. 778. & post eum Socrates in libro primo historię Ecclesiasticæ. Nec post id temporis Macarium Alexandrinum Presbyterum Constantinopolim venisse legimus. Hæc autem prima Athanasii accusatio aliquot annis præcessit Synodum Tyri. Ad quam depellendam & confutandam Athanasius Macarium & Arium Presbyteros suos misit Constantinopolim. Baronius in Annalibus id factum refert anno 329. Natalis Dominici.

CAPUT III.

De primo exilio Pauli Constantinopolitani.

Mortuo Alexandro Constantinopoleo Episcopo, quem anno Christi 331. obiisse existimamus, Paulus in ejus locum successit. Qui tamen in Synodo Tyrensi depositioni Athanasii subscripsit, nihilominus ab Arianis & præcipue ab Eusebio, qui sedis illius cupiditate flagrabat, per fraudem & calumniam appetitus est. Ac primo quidem Macedonium Presbyterum Ecclesiæ Constantinopolitanæ adversus eum incitarunt, qui Paulo confictum, nescio quod crimen objiceret. Cæterum adeo leve erat, quod ab accusatore intendebatur, ut pendente accusatione, nihilominus accusator cum reo communicaret. Verum Eusebiani rem urgere non destiterunt, propterea quod Eusebius Nicomedienfis sedem illius rapere contendebat. Paulum igitur calumniari apud Principem Constantinum non cessarunt, donec ille aures nimium faciles Eusebians præbens, Paulum in Pontum relegavit, quemadmodum supra retulimus ex Athanasio in epistola ad solitarios. Id gestum est anno Christi 336. Neque enim citius id fieri potuit, cum Paulus anno 335. Concilio Tyrensi interfuerit. Ad hæc Athanasius se tum adfuisse scribit, cum Paulus à Macedonio accusatus est. Hæc autem accusatio, ut ex Athanasii narratione colligitur, satis longo tempore perseveravit. Proinde non ante annum Domini 336. Paulus in exilium missus videtur. Adde quod Athanasius in dicta epistola universos Episcopos, qui Constantino maximo regnante per fraudem & calumnias Arianorum in exilium pulsi sunt, ordine recensens, in Paulo Constantinopolitano Episcopo narrationem suam claudit. Orditur enim ab Eustathio Antiochenæ urbis Episcopo, quem nos in annotationibus Eusebians, anno Christi 329. aut certe 330. relegatum fuisse demonstravimus. Post hunc Eutropius Episcopus Hadrianopoleos Eusebians annitentibus, suffragante ipsis Basilio, quæ nupta erat Constantio fratri Constantini Maximi, pulsus est in exilium. Post hæc Euphration Balnearum Episcopus, Cymatius Palti, alter item Cymatius Antaradi, Asclepas Gaza, Cyrus Berceæ in Syria, Diodorus Naissi, Domnio Sirmii, Hellenicus Tripoleos Episcopi, eo quod hæresin Arianam odio prosequi tantummodo visi essent, alii fictis criminibus, alii nullo ipsis objecto crimine, rescripto Principis Ecclesiæ suis pulsi sunt, suffectis in eorum locum, qui Arianæ perfidiæ favebant. Marcellus deinde recensetur ab Athanasio, ac postremus omnium Paulus Episcopus Constantinopolitanus. Marcellus quidem anno Christi 336. relegatus est post Synodum Constantinopolitanam, in qua depositus fuerat ac damnatus. Eodem fere ordine Athanasius supradictos Episcopos factione Arianorum relegatos enumerat in Apologetico de fuga sua; ubi pro Cymatio Antaradi Episcopo Carterium

Carterium nominat. Carterum etsi Athanasius discrete non dicit Paulum tunc Episcopali iudicio damnatum fuisse, ex eo tamen quod accusatum illum esse scribit à Macedonio Presbytero, satis inquit Paulum Synodali sententia fuisse damnatum. Certe Constantinus utpote Princeps religiosissimus, nunquam illum in exilium mittere sustinisset, nisi prius Ecclesiastico iudicio condemnatus fuisset. Sic enim Eustathium, sic Athanasium relegavit, post prolatam adversus eos Episcoporum sententiam. Accusatus autem fuerat Paulus à Macedonio, *ὡς ἐν τῷ βιβλικῶς*, ut ait Sozomenus in libro 3. cap. 3. id est, quod turpiter & flagitiose vixisset. Denique Orientales Episcopi in epistola Synodica pseudo synodi Sedicensis, discrete testantur Paulum Episcopali sententia damnatum fuisse. Sic enim ajunt de Maximino Trevirorum Episcopo. *Καὶ αἰετὸν homicidium tantorum ipse fuit, qui Paulum olim damnatum ad Constantinopolim revocavit.* Ubi notabit obiter studiosus lector, Paulum non à Julio Papa, sed à Maximino Episcopo dici revocatum.

CAPUT IV.

De primæ restitutione Pauli.

Mortuo Constantino Maximo, tres ejus filii Episcopos Catholicos, quos Constantinus ab Eusebianis in fraudem impulsus relegaverat, sedibus suis restituerunt, datis tum ad ipsos, tum ad singulorum civitates literis, quibus jubebant, ut singuli à suis civibus & clericis pacate reciperentur. Testatur hoc Athanasius in epistola ad Solitarios. Ubi post indicem illorum, quos dixi Episcoporum, quos Ariani Constantino regnante suis Ecclesiis ac civitatibus eiecerant, hæc subjungit. *ταῦτα σωρόντες ἡσυχασταὶ ἀφ' ἑσθ' ἡμετέρας ἀντιόχειας, ἐπίσκοπον πάντας μὲν θανάτῳ παρὰ τὸν ἰπτανίθεον ἐκ τῶν πατρῶν ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν ἡρεσῶντες ἐκ τῶν ἄλλων τῶν ἰσὶν ἐκείνων ἐκκλησιῶν &c.* Idem tradit Philostorgius in libro secundo Historiæ Ecclesiasticæ. Sed in Athanasio notanda sunt hæc verba, *ἐπίσκοπον πάντας ἐπαναίθεον, omnes, inquit, redire jusserunt.* Ergo & Eustathius Antiochenus & reliqui Episcopi ad sedes suas reversi sunt. De Eustathio tamen nusquam id legimus. Ac fortasse ille delatâ sibi licentiâ ac facultate redeundi uti noluit, propterea quod Ecclesiam suam ab Arianis obsessam atque occupatam videret. Certe Flaccillus, qui Euphronio successerat, Antiochenæ urbis Episcopatum perpetuo retinuit, jam inde à Synodo Tyrensi ad Synodum Antiochenam. Paulus igitur unâ cum cæteris ex Pontico exilio reversus, Constantinopolitanam sedem postliminio recuperavit. Quem reversum Eusebius Nicomedienensis iterum pristinis dolis atque artibus oppugnavit, accusatorem illi summittens Macedonium. Id certe insinuare mihi videtur Athanasius in loco illo ex epistola ad Solitarios, quem superius adduxi, cum ait, *ἡ δὲ ἡμετέρας ἐμείναν ἡσυχαστὸς κατὰ παύλην, ἡ δὲ ἡμετέρας ἐμείναν ἡσυχαστὸς κατὰ παύλην, ἡ δὲ ἡμετέρας ἐμείναν ἡσυχαστὸς κατὰ παύλην.* Vult enim dicere Athanasius, Eusebianos,

A qui prius apud Constantinum calumniati fuerant Paulum, eundem postea apud Imperatorem Constantium similiter calumniatos esse, & perfecisse tandem, ut Paulus à Constantio quoque in exilium mitteretur. Constantius ergo calumniis Eusebianorum fidem accommodans, Concilium Episcoporum Constantinopoli fieri iussit: à quibus Paulus damnatus ac depositus est, & Nicomedienensis Eusebius in ejus locum substitutus. Ita Socrates in lib. 2. cap. 6. Qui cum Episcopos illos, qui huic Synodo interfuerunt, Arianae perfidiae fautores dicit fuisse, satis indicat eorum numero fuisse Theodorum Heraclentem, Marin Chalcedonium, Theognium Nicanum & Ursacium ac Valentem, qui inter Eusebianos Bagmen duxere. Et Socrates quidem Paulum tunc tantummodo depositum esse dicit, non etiam relegatum. Quare cum Paulus liberam tunc haberet vagandi facultatem, conjunxit se cum Asclepa, Lucio atque Marcello, quos vix dum restitutos, iterum Ariani suis civitatibus atque Ecclesiis expulerant. His junctus Paulus, plurimas urbes ac Provincias Occidentalis Imperii peragravit, suffragium ac subsidium Episcoporum ubique exquirens, ut in sedem suam restitueretur. Docet id epistola Synodica Orientalium apud Serdicam Episcoporum his verbis: *Deinde Paulo & Lucio & quorquos talibus conjuncti sunt, circumvenientes simul exterarum regiones, persuadebant iudicibus, non esse credendum illis, qui in eos dignè sententiam protulerunt.* De Marcello loquuntur, Asclepa & Athanasio. Romam porro utrum Paulus tunc venerit, nescio. Sed si verum est, Paulum aliquando Romam venisse, hoc tempore eum venisse oportet. Neque enim alio tempore Romam venire potuit, ut postea videbimus. Primus autem ex Occidentalibus Episcopis Maximinus Trevirorum Episcopus, Paulum in communionem recepit, ut testantur Orientales apud Serdicam Episcopi in Synodica supra citata.

CAPUT V.

Quo tempore Eusebius Nicomedienensis ad Episcopatum Constantinopolitanum translatus fuerit.

Philostorgius quidem ac Theodoritus Eusebium Nicomedienensem mortuo Alexandro Episcopatum urbis Constantinopolitanæ suscepisse dicunt, principatu Constantini Maximi. Verum eos refellit Athanasius, qui discrete testatur in epistola ad Solitarios, Eusebium Nicomedienensem non Alexandro mortuo successisse, sed in Pauli viventis locum, per vim atque ambitum invasisse. Præterea Hieronymus in Chronico scribit, Constantinum paulo ante mortem Nicomediæ baptizatum esse ab Eusebio loci illius Episcopo. Denique Ammianus Marcellinus auctor est, Julianum Principem Nicomediæ educatum fuisse ab Eusebio Episcopo, quem genere longius contingebat, sic enim loquitur Marcellinus. Porro quando Julianus Eusebio Episcopo traditus est educandus, septennia ut minimum pueri commendari solent institu-

At

toribus. Atqui Julianus vix septem annos impleverat cum Constantinus Maximus ex hac luce migravit. Proinde Eusebius Nicomediensem Episcopatum usque ad obitum Constantini retinuit. Certe Constantinus hujusmodi Episcoporum translationes valde improbat, quemadmodum discimus ex ejus epistola ad Eusebium Cæsariensem Episcopum, qui Antiochena urbis Sacerdotium sibi delatum constanter reculaverat. Verior itaque est sententia eorum, qui Eusebium Nicomediensem Constantio regnante, ad Episcopatum urbis Constantinopolitanae transfuisse dicunt. Ita Socrates, Sozomenus, Cedrenus ac Theophanes. Et Cedrenus quidem Episcopatum urbis Constantinopolitanae à Constantio mercedis loco delatum esse scribit Eusebio, propterea quod Eusebius testamentum, quod Constantinus moriens ipsi commendaverat, primo omnium Constantio tradidisset. Socrates vero hanc Eusebii translationem refert paulo post mortem Constantini Junioris, id est anno Christi 340. cui consentit etiam Baronius. Verum Baronius à seipso dissentit, & pugnantia inter se loquitur atque contraria. Cum enim fateatur, Epistolam synodicam Episcoporum Aegypti ad omnes ubique terrarum Orthodoxos Episcopos, qua respondent calumniis Eusebianorum adversus Athanasium, scriptam esse anno Domini 339. constet autem ex eadem synodica epistola, Eusebium Nicomediensem jam tum ad Episcopatum urbis Constantinopolitanae translatum fuisse: absurdum omnino est hanc Eusebii translationem in annum sequentem conferre. Quod vero Episcopi Aegypti in sua illa synodica diserte testentur id, quod dixi, ex eorum verbis apparet, quæ hic apponam: *Quamquam nihil ea re impeditus Eusebius, Athanasii creationem vituperat: homo, qui ipse prorsus Episcopus creatus non est, aut si unquam jus Episcopi habuit, id ipsum resedit, ut ipse qui principio Beryti pro Episcopo egerit, reliquaque Beryti Nicomediam se transfularit: illam quidem cathedram præter leges destituens, istam vero nulla lege invadens: proprii gregis sine ulla charitate desertor, & alieni nulla rationabili causa occupator, prioris Episcopatus charitatem alieni cupiditate aspernatusest. Nec tamen hunc ipsum Episcopatum, quem tanta aviditate occupaverat, reservavit. Ecco enim jam quoque inde destitens, aliorum Episcopatum denuo obtinet. Ubi notanda sunt hæc verba, ἰδὲ τὸ ἐκεῖθεν ἀποστῆναι, ἀποστῆναι ὡς ἀπὸ πατρὸς.* Nam vocabulum illud ἰδὲ, translationem hanc Eusebii à Nicomedia Constantinopolim, recens admodum & paulo antequam hæc scriberent factam esse declarat. Quamobrem si hæc circularis epistola scripta est ab Aegypti Sacerdotibus, anno natalis Dominici 339. ut Baronius censuit, Eusebii translatio ad sedem Constantinopolitanam, vel eodem, vel superiori anno contigerit necesse est.

CAPUT VI.

De secunda restitutione Pauli, & de secundo ac tertio ejusdem exilio.

ANNO Christi 342. obiit Eusebius Constantinopolitanus Episcopus, quem Magnum Eusebium vocat non solum Philostorgius, sed etiam Eusebius Cæsariensis in libro contra Marcellum. In quem nescio cur tantopere investus sit Baronius, cum superius à nobis ostensum fuerit, eum pacem & communionem cum Ecclesia Romana ad obitum usque retinuisse. Post ejus obitum, cives Constantinopolitani Paulum ad sedem suam revocarunt; Eusebiani vero Macedonium in Eusebii locum substituerunt. Quæ res ingentem tumultum in urbe regia excitavit, ut refert Socrates in libro secundo. His auditis Imperator Constantius, qui in Oriente bello Persico implicatus tenebatur, Hermogeni Magistro militum mandavit, ut Constantinopolim ingressus, Paulum sede sua ac civitate exturbaret. Aegre siquidem ferebat Imperator, quod absque suo consensu Paulus Ecclesiam suam recepisset. At populus qui Pauli amore flagrabat, adversus Magistrum militum commotus, domo ejus incensa ipsum corripuit, & pedibus tactum ac misere truncatum, in mare precipitavit. Id gestum est Constantio tertium & Constante iterum Consulibus. Quæ cum nuntiata essent Constantio, ille graviter commotus, repente equo conscenso venit Constantinopolim. Et urbem quidem ipsam annona multavit; Paulum vero tanquam seditionis auctorem, catenis ferreis vinctum ad Castellum Mesopotamiae Singara deportavit. De hac ingenti seditione loquitur Libanius in Basilico pagina 126. ubi testatur, Imperatorem Constantium admirabili celeritate usum esse in faciendo itinere, nec nives atque imbres eum ab incepto itinere deterruisse. Et fontes quidem ab illo castigatos esse dicit, neminem tamen morte affectum, cum Senatus urbis Constantinopolitanae pro reis apud ipsum intercessisset. Socrates quidem, eumque secutus Baronius, Paulum tunc temporis Romam venisse dicunt. Ego vero Athanasium sequi malim, qui in epistola ad Solitarios, ait Paulum à Constantio relegatum esse Singara, & aliquanto post inde Emesam esse translatum, metu scilicet Persicæ incursionis. Verba Athanasii sunt hæc. τὸ ἵδιον πορὸν ἔλαβεν ἡμεῖς τὸν Πάυλον ἀπὸ τῆς ἰστανίας, εἰς τὴν Σινγάρην τῆς μεσοποταμίας ἐκείθεν, ἃ ἐκεῖθεν εἰς τὴν ἡμεῶν μετὰ τὸν χρόνον. Id est: Iterum vero à Constantio catenis ferreis vinctus Singara Mesopotamiae deportatus est, atque inde translatus Emesam. Quod cum tam diserte assermet Athanasius, non alio tempore id factum assignari potest, quam isto, quod dixi. Etenim ingens illa seditio in urbe regia, & cædes Magistrum militum, & Pauli restitutio sine Imperatoris consensu facta, Constantium non immerito commoverant, ut Paulum ferro vinctum iam tam longinquum

exilium amandaret. Ex quo tamen exilio non ita multo post Emesam eum transtulit, sive ut Constantinopolitanis, qui Paulo inprimis studebant, gratificaretur, sive, ut dixi, Persarum metu, qui Singaris assidue imminebant. Certe haud multo post circa id castrum ingenti praelio Persæ cum Romanis conflixere. Cæterum Ariani seditionem illam, de qua dixi, cædesque hominum in ea factas, uni Paulo adscribent, ut testatur epistola Synodica pseudodynodi Serdicensis: *Sed & de Paulo Constantinopolitana civitatis quondam Episcopo post reditum exiit sui, si quis audierit, perhorrescet, & multo post. Asclepius vero cum ad Constantinopolitanam civitatem propter Paulum venisset, post immanitatem rerum atrocitatemque commisit, qua media in Ecclesia Constantinopolitana gesta sunt post mille homicidia, qua altaria ipsa humano sanguine conquinaverunt, post interfectiones fratrum exinctionesque Gentilium, hodieque cum Paulo, cuius causa hæc gesta sunt, communicare non cessat.*

CAPUT VII.

De tertia restitutione Pauli Constantinopolitani.

SCRIBIT Baronius Paulum civitate sua atque Ecclesia pulsam, Romam ad Julium se contulisse: cumque ab eo literas accepisset, quibus in sedem suam restituebatur eas literas effectum caruisse, quippe cum Paulus non nisi post Serdicensis Concilium Ecclesiam suam recuperaverit. Sed Baronio assentiri non possum. Primo enim falsum est, Paulum tunc temporis Romam venisse, ut in superiori capite demonstravi. Nec verius est, quod asserit Baronius, Paulum Serdicensis Synodi sententia restitutum esse. Certe in epistola synodica Serdicensis Concilii, nulla ejus rei fit mentio. Immo vero Theodorus in libro secundo Historiæ Ecclesiasticæ disertè affirmat, Paulum Serdicensi Concilio minime interfuisse. Obstitisse enim cives urbis Constantinopolitanæ, quo minus eo proficisceretur, veritos scilicet, ne ab Arianis in itinere per insidias interficeretur. Sed & Orientales apud Serdicam Episcopi, in Synodica sua aperte significant, Paulum ab ea Synodo abfuisse, ut rectè observavit Blondellus in libro de primatu in Ecclesia. Jam ergo ante Synodum Serdicensis Paulus Episcopatus sui locum receperat. Quod quidem à Constantio factum fuisse arbitror, vel in gratiam Constantinopolitanorum, qui Paulum præcipuo quodam amore ac studio prolequebantur; vel ob metum Constantis Augusti, qui frequentibus literis ad Constantium missis, ut Paulus, Athanasius & reliqui Orientis Episcopi suas in sedes restituerentur, postulaverat. Sane rationi consentaneum fuit, ut quoniam inter duos fratres Augustos tandem convenerat, ut ad causam Episcoporum judicandam generalis Synodus apud Serdicam congregaretur, Episcopi omnes vinculis atque exilio solverentur, quo libera ipsis facultas veniendi ad Concilium suppeteret. Hanc igitur ob causam, ni fallor, Paulus à Singarenis & Emesano exilio reversus est Constantino-

polim. Unde cum ad Serdicensis Concilium proficisci vellet, à Constantinopolitanis civibus detentus est, ut docet Theodorus.

CAPUT VIII.

De ultimo Pauli exilio, ejusque obitu.

POST mortem Constantis Augusti, quæ contigit anno Christi 30. Ariani omni metu jam vacui, adversus Catholicos Antistites multo gravius quam antehac inlurrexerunt. Ac primum omnium Paulum aggressi, persuadent Constantio, ut illum in exilium eiciat, Macedoniam vero ejus loco in Constantinopolitanam Ecclesiam inducat. Imperator igitur, qui Ariana perfidiae patrocinium palam susceperat, mandat Philippo Præfecto Prætorio per Orientem, ut Paulum à sede sua protinus exturbet. Quæ accepto principis mandato, Hermogenis Magistri militum casu admonitus, rem prudentius aggredi statuit. Ingressus itaque lavacrum Zeuxippi, Paulum ad se accersivit, quasi de publico quodam negotio cum eo consulturus. Qui cum venisset, Præfectus clam per fenestram quandam eum dimisit, & in palatium abripi jussit. Atque inde navigio impositum, in exilium misit Cuculum, Cappadociæ oppidum quod postea minoris Armeniæ contributum est. Ibi cum Eusebiani in arctissimo & obscurissimo quodam loco recluserunt, subtracto ei penitus alimento, ut hominem inedia enecarent. Post sextum autem diem ingressi, cum eum adhuc spirantem reperissent, contortis pallii laciniis strangularunt, quemadmodum scribit Athanasius in epistola ad Solitarios. Et Athanasius quidem hoc Pauli exilium quartum vocat. Ego vero tertium mallem dicere. Nam Singarenum & Emesenum, licet locis diversa sint, pro unico tamen exilio sunt accipienda: cum Paulus à Singaris, quo primum fuerat relegatus, postea translatus sit Emesam. Quod autem Socrates atque Sozomenus scribunt, Paulum à Philippo Præfecto Thessalonicam esse relegatum, dupliciter falluntur, & in loci, & in temporis notatione. Id enim factum esse scribunt paulo post necem Hermogenis, id est anno Christi 342. quo quidem tempore Philippus non erat Præfectus Prætorii. Neque vero Philippus tunc potuit Paulum relegare Thessalonicam, quæ urbs tum parebat Constanti Augusto, non autem Constantio, sub quo Præfecturam gerebat Philippus. Quare verius est, quod Baronius scribit, hæc adversus Paulum à Philippo gesta esse anno Domini 351. quo anno Philippum Præfectum Prætorio fuisse, præter Athanasium docent leges Codicis Theodosiani, ut notavi ad Ammianum Marcellinum. Sed tunc ut dixi, id est anno 351. Paulus non in urbem Thessalonicam relegatus est, sed Cuculum, ut testatur Athanasius. Quomodo enim Thessalonicam relegari potuisset, quæ erat ipsius patria, sicut fatentur Sozomenus & Socrates. Quid magis contrarium, quam patria & exilium. Benigne igitur cum Paulo actum esse oportet tunc cum missus est Thessalonicam. Quid ergo, di-

AA ij

et aliquis. An prorsus falsum erit, quod ajunt Sozomenus & Socrates, Paulum Theſſalonicam veniſſe, atque inde Corinthum proficiſci ſimulantem, Romam navigaſſe. Id omnino verum puto, ſed alio factum tempore: tunc ſcilicet cum Paulus primum depoſitus eſt ac damnatus, ſuſſecto in ejus locum Eusebio Nicomedieneſe. Eo ſiquidem tempore Paulus cum liberam haberet vagandi poteſtatem, Theſſalonicam & Romam & in alias urbes Occidentalis Imperii pro arbitrio ſuo proficiſci potuit, quemadmodum ſuperius obſervavi.

CAPUT IX.

Cur Athanaſius inter orthodoxos Episcopos Paulum Conſtantiopolitanum minime recenſerit.

Mirari quis non immerito poteſt, quid cauſa ſit cur Athanaſius in Oratione prima contra Arianos, orthodoxorum Episcoporum indicom texens, qui Nicænam fidem conſtanter aſſeruerant, Pauli noſtri nomen prætermiſerit; quem tamen conſtat pro Nicæni Concilii doctrina ac fide adverſus Arianos fortiter decertaſſe. Certe Athanaſius in oratione ſupra memorata mentionem facit Alexandri Episcopi Conſtantiopolitani. Cur ergo Paulum quoque Alexandri ſucceſſorem ei minime adjunxit? Nec eſt quod quis objiciat, Athanaſium eo loco illos duntaxat Episcopos commemoraviſſe, qui jam fa-

cto funkti eſſent; ac proinde Paulum ab illo præteritum eſſe, eo quod adhuc ſuperſtes eſſet. Hæc reſponſio admitti forſitan poſſet, ſi Paulus Conſtantiopolitanus ſuperſtes adhuc fuiſſet eo tempore, quo prima hæc oratio adverſus Arianos ſcripta eſt ab Athanaſio. Verum antequam eam Orationem, ſeu potius Epistolam ſcriberet Athanaſius, Paulus jam è vivis exceſſerat. Mortuus eſt enim anno natalis Dominici 331. aut 332. ut ad Hiſtoriam Socratis obſervavi. Hæc autem Oratio adverſus Arianos ſcripta eſt ab Athanaſio poſt enthroniſmum Georgii, anno Chriſti 356. ſicut in ſuperiore libro annotavi. Alia igitur hujus rei cauſa inquirenda eſt. Neque enim ſine cauſa, aut per negligentiam id ab Athanaſio factum eſſe crediderim. Exiſtimo igitur Athanaſium eo loco de induſtria Pauli nomen prætermiſiſſe, eo quod in Concilio Tyri cum Arianis permixtus, condemnationi ipſius ſubſcriperat, ut ſupra vidimus. Eandem ob cauſam maximi quoque Hieroſolymorum Episcopi nomen ibidem reticuit, licet Macarii Hieroſolymitani mentionem feciſſet. Quod quidem non ulciſcendi animo ab Athanaſio factum eſſe credendum eſt. Procul enim aberat ab hoc affectu Athanaſius. Sed quoniam Athanaſius eo loco illos duntaxat Episcopos commemorare decreverat, qui procul ab omni crimine, & ab omni macula Arianae communionis perpetuo abſuiſſent, idcirco Paulum & Maximam in eo numero noluit recenſere, quos ſciebat in illa apud Tyrum Synodo communionem Arianorum fuiſſe pollutos.

HENRICI VALESII
OBSERVATIONUM
ECCLESIASTICARUM
IN SOCRATEM ET SOZOMENUM
LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

ANTE annos plus minus quadraginta, gravis inter Eruditos orta eſt controverſia de ſexto Canone Concilii Nicæni. Ad cujus expoſitionem multa tunc allata ſunt à multis, dum ſinguli Canonem illum ad ſuas partes trahere conantur. Sed cum doctiſſimi homines de Eccleſiis ac regionibus ſuburbicariis acrius inter ſe contenderent, Rufini Interpretationem potius, quam Canonis ipſius verba expoſuerunt. Exiſtit poſtea Joannes Launoſus, magni nominis Theologus, qui haud ita dudum Librum edidit de recta interpreta-

ne ſexti Canonis Nicæni. Verum hic quoque ad eundem, quem priores illi lapidem impigit: Et quod in titulo operis ſui promiſerat, id duabus editionibus implere non valuit. Erroris autem cauſam ei præbuit prava via ac methodus, quâ in ejus Canonis expoſitione uſus eſt. Nam cum Canon Nicæni Concilii exponendus eſſet ſicut à Nicæniſ Patribus eſt editus, & poſt Græcorum verborum explicationem ordine progrediendum eſſet ad explicationem Interpretationis Rufiniana: contra Joannes Launoſus, primo quidem ſenſum Rufini inveſtigavit, deinde verba ipſa Nicænorum Patrum, juxta eum ſenſum, quem Rufini verbis tribuerat, expoſuit.

est de Patriarchis, hunc sextum Canonem Nicæni Concilii primo loco ponit. Fuit autem Joannes Scholasticus Patriarcha, ut jam dixi; ac proinde Patriarcharum jura ignorare non potuit. Frustraque omnino Launoius ejus auctoritatem imminuere conatur, dum ei objicit, quod sub titulo de Patriarchis septimum Canonem Concilii Nicæni retulerit, in quo agitur de honore Aëliensis Episcopi. Primo enim responderi potest, id additum esse recentiore manu, nec ab ipso Joanne Scholastico scriptum. Cur enim quælo, Joannes Antiochenus à Canone septimo Nicæni Concilii, potius quam à sexto ordini maluisset. Deinde dici potest Canonem illum septimum, licet re vera non agat de jure Patriarchico Episcopi Hierosolymorum, videri tamen ei juri occasionem præbuisse. Auctoritate enim hujus Canonis nisi Antistes Hierosolymitani, alius paulatim sese attollere cæperunt.

Sed & octava Synodus Canonem hunc non aliter intellexit. Sic enim habet in actione decima capite decimo septimo. *De Potestate Patriarcharum, & Metropolitanorum ad eos aduentu.* Sancta & universalis Nicæna prima Synodus antiquam consuetudinem jubet servari per Ægyptum, & provincias, quæ sub ipso sunt, ita ut horum omnium Alexandrinus Episcopus habeat potestatem, dicens, quia & in Romanorum civitate hujusmodi mos prævaluit: quæ pro causa & hæc magna & sancta Synodus, tam in seniore & nova Roma, quam in sede Antiochiæ, & Hierosolymorum, præscam consuetudinem decernit in omnibus conservari, ita ut earum Præsules universorum Metropolitanorum, qui ab ipsis promoventur, & sive per manus impositionem, sive per pallii dationem Episcopalis dignitatis firmitatem accipiunt, habeant potestatem: videlicet ad convocandum eos, urgente necessitate, ad Synodalem conventum, vel etiam ad coercendum illos & corrigendum, cum fama eos super quibusdam delictis forsitan accusaverit. Et paulo post iidem Patres de Concilio Patriarcharum ita scribunt. Sed sancta hæc & universalis Synodus, nec Concilia, quæ à Metropolitanis fiunt interdicens, multo magis illa novit rationabiliora esse ac utiliora Metropolitanorum Conciliis, quæ à Patriarchali sede congregantur; & idcirco hæc fieri exigit. A Metropolita quippe unius quidem provincie dispositio efficitur: à Patriarcha vero sæpe totius causa Dioceseos dispensatur. Quibus verbis sententia nostra apertissime confirmatur. Ajunt enim sanctissimi Patres, in Canone sexto Nicæni Concilii, neque enim alium Canonem designant, agi de Patriarchis & de jure Patriarchico. Confirmant præterea id, quod superius observavi: Patriarcham hoc præcipue differre à Metropolita, quod Metropolita quidem præest uni provincie: Patriarcha vero regit integram Diocesium.

Sufficere poterat auctoritas Concilii generalis, cui nefas est refragari. Omnes certe Canonum interpretes Græci, hunc Canonem nostrum de Patriarchis exposuerunt. Ita Zonaras & Bal-

asamo, qui profecto melius Canones intellexerunt quam Launoius. Nec est quod quis objiciat, Græcos solos in ea fuisse sententia. Nego ullum unquam, seu Latinum, seu Græcum adhuc extitisse, qui aliter eum Canonem acceperit.

CAPUT IV.

Ed dicet aliquis id, quod à Launoiis dictum est, Patriarcharum nomen diu post tempora Concilii Nicæni usurpari cœpisse, ac proinde in Concilio Nicæno de illis agi non posse. Equidem fateor nomen Patriarcharum post Nicænam Synodi tempora invaluisse. Verum res ipsa nihilominus exstabat ante Concilium Nicænum. Natura enim ita comparatum est, ut nominarebus ipsis posteriora sint. An tu dices Alexandrinum Pontificem non re vera fuisse Patriarcham ante Concilium Nicænum, cum ante illud Concilium totam Ægyptum & Lybiam ac Pentapolin rexerit, idque ex vetusta consuetudine, ut testantur Patres Nicæni. Dic mihi igitur, quando nam Alexandrinus Episcopus cœperit esse Patriarcha. Idem de Episcopo Romano & Antiocheno sentiendum est, eos semper fuisse Patriarchas jam inde à primis Ecclesie temporibus, licet serius Patriarchæ vocati sint. Duo tantum in Ecclesia Patriarchæ allekti sunt, Constantinopolitanus scilicet & Hierosolymitanus. Tres vero illi, quos dixi, jam inde ab Apostolicis temporibus, & ab ipsis Ecclesie cunabulis, Patriarchæ fuerunt, id est, Patriarchicum jus obtinuerunt.

CAPUT V.

Abunde, ut opinor, probavimus sextum Canonem Nicænam Synodi de Patriarchis intelligendum esse, qui Diocesium regunt, non autem de Metropolitanis, qui uni tantum Provincie præesse noscuntur. Idque confirmat etiam Canon secundus Concilii Constantinopolitani. In quo Episcopi centum quinquaginta Decretum Nicænam Synodi confirmantes, supradictum Canonem sextum explicant de Episcopis, qui Diocesium regunt. Ii vero non alii sunt quam Patriarchæ. Superest ut ostendamus, quod initio promissimus, non de sola ordinatione agi in eodem Canone, sed de omni jure Patriarchico. Id vero ita demonstrari facile potest, si Patres Nicæni Concilii de sola ordinatione agere voluissent, nomen ordinationis omnino posuissent in hoc capite, & reliqua omnia excepissent. Id enim ratio postulat. Atqui ordinationis nullam prorsus mentionem fecere; immò verò generaliter locuti sunt. Audi enim illorum verba: *ἀνεξαρτήτως ἰσχυροῦ πάντων τῶν ἐκείνῳ ἐξουσίας, id est: Vi Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem.* Quod si quis dicat, his vocibus: *horum omnium*: loca duntaxat intelligi, Ægyptum scilicet & Lybiam ac Pentapolin, ne sic quidem effugiet. Nam in his om-

nibus locis potestatem habere dicitur Episcopus Alexandriae. Est autem potestas nomen generale, & ad omnia extenditur, nisi termino aliquo circumscribatur. Cum igitur Patres Nicæni nullis eam finibus constrinxerint, id nos temere facere non debemus. Certe Episcopi Synodi Chalcedonenfis eo sensu, quem dixi, Nicænom Canonem acceperunt. Ita enim eum referunt in actione decima sexta: *ὡς ἔστι ἐν τῷ κανόνι ἀλεξανδρείας πάντων ἐκ τῆς ἰουδαίας*. Sed ut omnis tollatur difficultas, videndum est, quidnam juris in Aegypto, Libya & Pentapoli, Alexandrinus Pontifex habuerit ante Concilium Nicænum. Nam si ostenderimus, ante illam Synodum Episcopum Alexandriae omnium Ecclesiasticorum negotiorum potestatem in illis Provinciis habuisse, liquido apparebit, Nicænos Patres in hoc Canone non de sola ordinatione egisse, cum nihil ex antiqua consuetudine minuerint, sed eam potius confirmaverint.

CAPUT VI.

Primum igitur reperio, Episcopum Alexandrinum diu ante tempora Concilii Nicæni curam habuisse Pentapoleos. Cum enim Sabellius errorem suum apud Ptolemaidem urbem Pentapoleos diffeminare cœpisset, multique statim ei contradixissent ex Catholicis viris, utraque pars tam Sabellii, quam Catholicorum, Legatos misit ad Dionysium Alexandrinum Episcopum: qui auditis partibus, quid sentiendum esset definiuit, scripsitque ea de re ad Ecclesiam Ptolemaidis. Docet id Dionysius ipse in epistola ad Xystum Romanæ urbis Episcopum: ejusque verba referuntur ab Eusebio in libro septimo Historiæ Ecclesiasticæ. Idem confirmat Athanasius in libro de sententia Dionysii Alexandrini contra Arianos, cujus locum aduersus semetipsum protulit Launois. *In Pentapoli superioris Libyæ, quidam Episcoporum sententias Sabellii amplectebantur &c. Re cognita Dionysius ad eorum curam ea Ecclesiæ pertinebant, Legatos misit, qui auctores harum rerum ab illis pravis opinionibus retraherent.* Sed & Libyam ante Concilium Nicænum, sub Alexandrini Pontificis dispositione fuisse docet idem Dionysius in epistola ad Germanum, quæ refertur ab Eusebio in libro septimo. Nam cum Dionysius relegatus esset in vicum Libyæ Cephron, ait, se illic verbum Dei incolis prædicasse, multosque sua prædicatione conversos fuisse ad fidem Christi. Quod quidem Episcopalis jurisdictionis esse nemo, ut opinor, ambigit. Jam vero Provinciam Thebaidis ante Nicæna tempora Alexandrino Episcopo subjacuisse, apparet ex Historia Meletii. Qui cum esset Episcopus Lycopolis in Thebaide, & multa contra leges Ecclesiasticas fecisset, adeoque Diis Gentium sacrificasse argueretur, collecta Synodo à Petro Alexandrino depositus est, viginti plus minus annis ante Concilium Nicænum, ut scribit Athanasius in Apologia aduersus Arianos. Idem confirmat Epipha-

Anius in hæresi 68. ubi scribit, Meletium illum Thebaidis Episcopum, subjacuisse Petro Alexandrino Episcopo, & ad illum Ecclesiastica negotia retulisse, ex more institutoque veteri: *Hic enim mos est, inquit, Alexandrinorum Archiepiscoporum, ut per totam Aegyptum ac Thebaidem, Libyam, Ammoniacam, Mareoticam ac Pentapolim, Ecclesiastica negotia administrarent.* Non igitur solius ordinationis, sed omnium Ecclesiæ negotiorum cura per eas regiones ad Episcopum Alexandriae pertinebat, idque ante Synodum Nicænam. Quare cum Nicæni Patres antiquas consuetudines in Aegypto firmaverint, apparet eos non de sola ordinatione locutos esse, sed de omnibus negotiis Ecclesiasticis. Omnes certe Aegypti Episcopi ita semper hunc Canonem intellexerunt, quemadmodum discimus ex Concilio Chalcedonenfi, actione 4. ubi Hieracius Episcopus Aegypti, nomine Episcoporum totius Provinciae ita dicit: *De epistola autem sanctissimi & Deo amicissimi Archiepiscopi Romani Leonis, sciunt omnes sanctissimi Patres nostri, quia in omnibus expectamus sententiam sanctissimi Archiepiscopi; & petimus vestram clementiam expectare præsidis nostri presentiam, quia cum in omnibus sequimur. Nam & S. Patres, qui in Nicæa congregati sunt 318. hanc regulam dederunt, ut sequatur omnis Aegyptiaca Diocesis Archiepiscopum magna urbis Alexandrinam, & nihil absque ipso agatur ab aliquo ei subjacente Episcopo.*

CAPUT VII.

Abunde, ut opinor, probavimus id, quod initio hujus disputationis polliciti eramus, Canonem sextum Concilii Nicæni de Patriarchis agere, quatenus Patriarchæ sunt; nec de sola ordinatione accipiendum esse, sed de omni jure Patriarchico. Nunc ad reliqua pergamus. Sequitur in dicto Canone: *Quia & Episcopo Romano parilis mos est.* Græca sic habent: *ἵνα ὁ ἐπίσκοπος τῆς ῥώμης ἐπιούσῃ τῷτο σὺν ἡμῖν ἔστω.* Quæ verba cum sint per se manifestissima, variis tamen multorum expositionibus in absurdissimum sensum detorta sunt. Nos verbis ipse inhaerentes, sententiam Nicænorum Patrum investigare conabimur. Duas igitur causas decreti sui afferunt sanctissimi Antistites, quamobrem scilicet Episcopus Alexandriae per Aegyptum, Libyam ac Pentapolim, omnimodam habeat potestatem. Prima est, vetus consuetudo illorum locorum. Sic enim dicunt, antiqua consuetudo servetur per Aegyptum &c. Secundam deinde causam afferunt, exemplum Episcopi Romani. Hanc enim vim habent hæc verba: *ἵνα ὁ ἐπίσκοπος ῥώμης ἔστω ὡς ὁ ἐπίσκοπος ῥώμης.* Ubi duo notanda sunt. Primum est, Episcopum Romanum proponi quasi exemplum & normam reliquorum Patriarcharum. Deinde nihil in hoc Canone statui de Episcopo Romano, cum tamen de aliis aliquid statuatur, puta de Alexandrino, Antiocheno, & Hierosolymitano. Recte ergo Nicolaus Papa in Epistola ad Michaëlem Impe-

ratores ita scribit: *Denique si instituta Nicæna Synodi diligenter inspicantur, inveniuntur profecto, quia Romana Ecclesia nullum eadem Synodus contulit incrementum, sed potius ex eius forma, quod Alexandrina Ecclesia tribueret particulariter, sumpsit exemplum.* Quod cum verissime dictum sit à Nicolao, Launojus tamen in dissertatione sua reprehendit. Nihil enim Alexandrino Pontifici à Nicænis Patribus tributum fuisse contendit, idque fere omnibus paginis inculcat. Verum ipse longe fallitur. Nam cum Alexandrini Pontifices ante Concilium Nicænum potestatem, quam in Ecclesiis totius Ægypti habebant, sola consuetudine & antiquitate defenderent, Nicæni Patres eam possessionem decreto suo confirmarunt. Multum ergo tribuerunt Alexandrino Pontifici, qui potestatem ejus speciali Canone stabilierunt, ita ut nemo in posterum ei refragari posset. Idem est igitur ac si diceret, cum Senatus Parisiensis possessionem alicujus fundi aut juris uni ex litigantibus adjudicat, nihil illi tribuere. Post Concilium Nicænum Episcopi Alexandrini ex auctoritate universalis Concilii sibi vindicarunt, id quod antea sola consuetudine usurpabant. Jus ergo illorum sancitum est & firmatum à Synodo Nicæna, idque exemplo Episcopi Romani. Id enim sibi volunt hæc verba: *Quia & Episcopo urbis Romæ parilismos est.* Idem est enim ac si dicerent, Episcopus Alexandriae in tota Ægypto omnem habeat potestatem, quia Episcopi quoque Romani eadem est consuetudo. Quibus verbis Patres Nicæni primatum sedis Romanæ manifeste agnoscunt. Illud enim sine dubio primum est, quod est norma ac regula cæterorum. Hinc factum est, ut in quibusdam antiquis collectionibus hic Canon inscriptus sit de primatu Ecclesiæ Romanæ. Ita certa sentit Gelasius Papa in epistola ad Orientales de nomine Acacii, pag. 183. his verbis: *Qua enim ratione vel consequentia aliis sedibus defendendum est, si prima B. Petri sedis antiqua & vetusta reverentia non deseritur, per quam omnium Sacerdotum dignitas semper est roborata atque firmata, trecentorumque decem & octo Patrum invictò & singulari judicio vetustissimus iudicatus est honor.* Sed & ante Gelasium Bonifacius Papa in epist. ad Episcopos Thessaliæ idem observat, ita dicens: *Nicæna Synodi non aliud præcepta testantur: adeo ut non aliquid super eo ausa sit constituere, cum videret nihil supra meritum suum posse conferri. Omnia denique huic noverat Domini sermone concessa &c.* Verum hic primatus multo apertius stabilitus est in Synodo Constantinopolitana, quæ præcepit ut Episcopus Constantinopoleos secundum locum haberet post Episcopum Romanum.

Illud præterea notandum est, Nicænos Patres, qui Episcopi Alexandrini diocæsin definierant, Episcopi Romani non definiisse. Quod prudenter ab illis factum est. Nam cum ea Synodus fere tantum ex Orientalibus constaret Episcopis, & ad Orientis atque Ægypti negotia ordinanda tantum esset congregata, de Romana diocæsi nihil decrevit: sive quod ejus terminos non satis

A cognosceret, sive quod nihil ad se & ad præsentem quaestionem hoc facere existimaret. Porro cum Patres Synodi Nicænae, potestatem quam habebat Alexandrinus Pontifex per totam Ægyptiacam diocæsin, comparant cum ea potestate, quam habebat Romanus Pontifex, omnino intellexerunt potestatem, quam habet Episcopus Romanus in sua diocæsi. Utraque enim ex æquo sibi respondere debent: & sicut Alexandrinus componitur cum Romano, ita diocæsis conferenda est cum diocæsi. Alioquin inepta & imperfecta esset comparatio, si de Alexandrino quidem Pontifice loquentes Episcopi, universim ejus diocæsin seu Patriarchatum comprehenderent: de Romano vero Pontifice non item, sed solum ejus Provinciam Romanam intelligerent, quod est absurdissimum. Comparant igitur Nicæni Patres & Episcopum Episcopo, & Diocæsin Diocæsi, & potestatem potestati, & consuetudinem consuetudini: consuetudinem scilicet regionum Ægypti, consuetudini Diocæseos Romanæ. Juxta has regulas intelligenda est expositio Rufini, qui hunc Canonem ita interpretatus est. *Ut apud Alexandriam & in urbe Roma vetusta consuetudo servetur, ut vel ille Ægypti, vel hic suburbicariarum Ecclesiarum sollicitudinem gerat.* Per suburbicarias enim Ecclesias intelligit Rufinus eas, quæ sunt sub Episcopo urbis Romæ. Nam suburbicariæ Ecclesiæ eodem modo dicuntur, quo suburbicariæ Provincie. Ut ergo suburbicariæ Provincie appellantur, quæ erant sub vicario urbis Romæ, sic Ecclesiæ suburbicariæ dicuntur à Rufino, quæcunque subjacebant Episcopo urbis Romæ. Et quemadmodum Provincie suburbicariæ peculiarem constituebant Diocæsin vicarii urbis Romæ, ita Ecclesiæ suburbicariæ Diocæsin constituunt Episcopi Romani. Verum qui fuerint termini hujus Diocæseos temporibus Concilii Nicæni, haud facile fuerit affirmare. Tutissimum tamen mihi videtur, sequi sententiam Græcorum Interpretum, qui Romano Patriarchæ universum Occidentem adscribunt, licet id Romanis displiceat. Certè Patres, qui Arelatensi Concilio interfuerunt, Patriarchatum Episcopi Romani non aliter videntur accepisse. Sic enim loquuntur in epistola Synodica, quam ad Silvestrum Papam scripserunt: *Placuit etiam, antequam à te, qui majores Diocæses tenes, per te potissimum omnibus insinuari.* Quæ sunt enim illæ majores Diocæses, quas Romanus Episcopus tenere dicitur, nisi Occidentis Provincie. Quæ si cum Alexandrino vel Antiocheno Patriarchatu comparentur, longe majores & ampliores esse deprehenduntur.

CAPUT VIII.

EXposito Canone Concilii Nicæni, jam tempus est, ut argumenta, quibus Joannes Launojus sententiam suam firmare nititur, paucis recellamus. Ait igitur Launojus temeritatem Meletii causam huic Canoni præbuisse. Nam cum

sum Meletius in multis Ægypti regionibus ordinationes facere præsumisset patres audaciam illius hoc Canone represserunt, & pristinum jus Alexandrini Antistitis confirmarunt. Hæc est argumentatio Launoi in capite primo Dissertationis de sexto Canone Nicæno. Sed Launoius ante omnia probare debuerat, hanc fuisse causam condendi Canonis. Cujus tamen rei nullum affert testimonium, sed sibi id affirmanti credi postulat. At nos in his præsertim rebus, sine teste nihil credimus. In hoc Canone non de solo Alexandria Episcopo, sed etiam de Antiocheno aliisque agitur Metropolitanis. Quid ad hos pertinuit Meletii schisma? Quod si contendis non aliam hujus Canonis promulgandi causam fuisse, concedamus hoc tibi, si placet. An ex eo sequitur id quod vis, in hoc Canone agi tantum de ordinatione. Nullo certe modo. Singularis enim res causam interdum præbere potest generali constitutioni. Nec magis firmum est, quod in eodem capite scribitur, hunc Canonem 6. esse quandam velut exceptionem Canonis 4. quo jus ac potestas confirmandarum ordinationum in singulis Provinciis tribuitur Metropolitanis: Tvero in Alexandria & Romana Dicecesi Metropolitanos nullum jus habuisse censet, in quo tamen tibi assentiri non possum. Synodus enim Nicæna in dicto Canone 6. nihil admittit Metropolitanis. Quod manifeste confirmat ipsius Canonis clausula, quæ sic habet: *Illud autem generaliter clarum est, quod si quis præter Metropolitanam sententiam fuerit factus Episcopus, hunc magna Synodus deservit Episcopum esse non oportere.* Non igitur Canon textus exceptio est ac restrictio Canonis 4. cum eum potius confirmet; nec admittit quidquam potestati Metropolitanorum, sed Metropolitanis adjunctis Patriarchas, qui sunt Metropolitanis Metropolitanorum.

CAPUT IX.

Multa foles dicere, quæ non probas. Tale est illud, quod ais pagina quinta, præsecutore receptum fuisse ut Alexandrinus Episcopus per universam Ægyptum Episcopos, Presbyteros ac reliquos ministros ordinaret aut ordinari permitteret. De Episcopis quidem tibi facile concedo, eos ab Alexandrino Pontifice ordinationes fuisse: non tamen sine consensu Metropolitanis. Alioqui quodnam jus fuisset Metropolitanorum in Ægypto. Neque enim putandum est, Metropolitanos Ægypti pejoris fuisse conditionis quam cæteros. De Presbyteris vero & aliis clericis nego. Nullum sane hujus rei testimonium profers. Nam quod adducis ex Sozomeni libro primo, ubi Meletius absente Petro, qui persecutionis tempore aufugerat, ordinationes ministrorum ad Petrum solum pertinentes sibi vindicasse dicitur, id manifeste intelligendum est de Presbyteris & Diaconis Ecclesie Alexandrinæ, quos absente Petro Meletius instituerat. Idque plane confirmat Athanasius in Apologia, pagina 788. ubi scribit

Alexandrum post Synodum Nicænam, quæ ordinatas à Meletio confirmaverat, prudenti usum consilio, exegisse à Meletio, ut indiculum sibi daret continentem nomina eorum, qui Alexandria ab ipso fuerant ordinati: quem quidem indiculum ibi adfert Athanasius. In eo recensentur nomina omnium Episcoporum, qui erant partis Meletii per Ægyptum. Sequuntur deinde nomina Presbyterorum & Diaconorum, quos Meletius in urbe & in agro Alexandrino ordinaverat. Quod si sibi quoque Presbyteros & Diaconos habuisset Meletius, eorumque ordinatio soli competitivisset Episcopo Alexandria, eorum quoque indiculum Alexander à Meletio flagitasset, ut apparet. Quod cum Alexander non fecerit, prorsus dicendum est, aut Meletium non nisi Alexandria Presbyteros & Diaconos ordinasse; aut ordinationem clericorum, qui essent extra parochiam Alexandria, nihil ad Alexandrinum Episcopum pertinuisse. Ex illo igitur Sozomeni loco nihil pote concludere: nihil item ex altero Socratis, qui est in lib. 6. cap. 7. Ad quem locum ita observas; duo fecisse Theophilum. Primo Episcopum constituisse Hermopoli, deinde clericos à se ordinationes Episcopo adjunxisse. Credidisti enim Ammonium & ejus fratrem à Theophilo ordinationes esse clericos Ecclesie Hermopolitanæ. In eadem quoque sententia fuisse video auctorem Geographiæ sacræ. Sed profecto longe falleris. Theophilus enim Ammonium & fratrem secum retinuit, eosque clericos Ecclesie suæ, id est, Alexandria ordinavit. Idque tam diserte dicit Socrates, ut mirer à te homine acutissimo id animadversum non fuisse. Quis vero sibi persuadere posset, Presbyteros ac Diaconos totius Ægypti ab Alexandrino Episcopo ordinationes fuisse. Quidnam igitur remanisset Episcopis, adempta ipsis ordinatione clericorum? Episcopus enim adempta ordinandi potestate, videtur quodammodo redactus in ordinem Presbyterorum, cum hoc maxime Episcopus distet à Presbytero, quod ordinandi habet potestatem, ut testatur Hieronymus.

CAPUT X.

Notanda est etiam observatio tua, quam in hoc capite posuisti pagina 8. ubi inquiris, quibus in locis Meletius illicitas ordinationes facere præsumplerit. Ais enim: *Eleutheropoli*, inquit Epiphanius, *Basæ & Elie &c.* Videris omnino has urbes pro Ægypti urbibus accepisse. Vis enim probare Meletium in tota Ægypto Episcopos ac Presbyteros ordinasse. Has igitur urbes, quæ tamen in Palestina sunt, Ægypto tribuisti. Alioqui cur eas nominabas? Basam præterea nominas pro Gaza, ut recte legitur in Iuditione Petavii. Cæterum ex hoc Epiphanius testimonio apparet, Meletium non in Ægypto solum, sed etiam in Palestina ordinationes illicitas celebrasse. Cum enim damnatus esset in metalla Palestina, quæ Phœnecia dicebantur, in itinere, id est, tam cundo

quam redeundo, clericos ordinavit. Quod si scire vis in quibusnam Ægypti urbibus Episcopos ordinavit Meletius, habes urbium & Episcoporum nomina in indiculo Meletii, quem refert Athanasius. Quem tu si legis, testimonium Epi-
piphani omittere poteris.

CAPUT IX.

IN Corollario quarto ais, inter antiquas consuetudines, quatum mentio fit in Canone sexto Concilii Nicæni, merito collocari posse morem illum, quo Romanus Episcopus Thessalonicensi Episcopo vices suas delegabat. In quo dupliciter falleris: primo cum putas in supradicto Canone Nicæno intelligi præfatas quasdam consuetudines in regendis Ecclesiis. Nullam enim aliam consuetudinem intelligunt Nicæni Patres, quam illam, quæ mox ab ipsis subjungitur, ut scilicet Episcopus Alexandriæ per universam Ægyptum omnium habeat potestatem: similiter Episcopus Antiochiæ in sua Diocesi & singuli Metropolitanus in suis Provinciis; Quod autem putas, morem illum Romanorum Anustites, qui Thessalonicensi Episcopo vices suas mandabant, vetustiorum fuisse Concilio Nicæno, refellit Concilium Romanum, quod nuper editum est à Luca Holstenio. Illic enim cum origo ejus moris ab ultima vetustate repetitur, nulla ejus ante Pontificatum Damasi proferuntur indicia.

CAPUT XII.

IN Corollario decimo quarto, ubi refert epistolam Innocentii Papæ ad Alexandrum Episcopum Antiochenum, male reprehendis Doctissimum Antistitem Petrum de Marca, qui rectè notaverat, Innocentium in dicta epistola de jure Patriarchico Episcopi Antiocheni locutum esse, & prædictum Canonem Nicænum eo sensu accepisse. Verba Innocentii sunt; *Revolventes itaque auctoritatem Nicæna Synodi, que unam omnium per orbem terrarum mentem explicat Sacerdotum, qua consuit de Antiochena Ecclesia cunctis fidelibus, ne dixerim sacerdotibus, esse necessarium custodire, qua super Diocesim suam prædictam Ecclesiam, non super aliquam Provinciam noscimus constitutum.* Fateor in cunctis editionibus legi constitutum. Sed si Grammaticorum regulas contulisses, docuissent te profecto legendum esse constitutam. Alioqui quo referrentur voces illæ prædictam Ecclesiam, nisi forte Ecclesiam communis generis esse censes. Rectè ergo fecit Petrus de Marca, qui hunc locum ita edidit, cum aliter legi nec possit nec debeat. Porro ex his Innocentii verbis omnino conficitur, Innocentium in ea fuisse sententia, Nicænam Synodum Antiocheno Pontifici jus Patriarchicum attribuisse. Ait enim Antiochenum Episcopum decreto Synodi Nicænae non super aliquam Provinciam, sed super suam Diocesim constitutum fuisse. Il vero, qui supra Dice-

cesim sunt, Patriarchæ vocantur; qui autem super Provinciam, Metropolitanus. Quare cum Innocentius dicat Antiochenum Episcopum non esse constitutum super aliquam Provinciam, satis indicat eum non esse simplicem Metropolitanum. Dices fortasse multos esse, qui habent Dioceses, qui tamen non sunt Patriarchæ; cujusmodi sunt Exarchi seu Primates. Sed respondeo hos esse minores Patriarchas, qui habebant sub se Metropolitanos. Unde etiam Patriarchæ nomen interdum usurparunt. Deinde nihil interest, utrum primas, an Patriarcha hoc loco dicatur Antiochenus Episcopus. Abunde enim refellit tua sententia, si ostendero non dicere Innocentium jus acque honorem Metropolitanum à Synodo Nicæna attributum fuisse Episcopo Antiocheno. Quod quidem certissime demonstratur ex his, quæ jam dixi. Sed & quæ sequuntur Innocentii verba, id prorsus evincunt. Addit enim: *Vnde advertimus, non tam pro civitatis magnificentia hoc eidem attributum, quam quod prima primi Apostoli sedes esse monstratur, ubi & nomen accepit religio Christiana, & que conventum Apostolorum apud se fieri celeberrimum meruit, quaque urbis Romæ sedi non cederet, nisi quod illa in transitu meruit, ista susceptum apud se consummatumque gauderet.* An non vides Innocentium hic loqui de præcipuo quodam honore ac privilegio, quod Antiochena urbis magnificentia responderet, & quod penè æquale esset honori ac majestati sedis Romanæ. Ineptus omnino esset ac frigidus, si de Metropolitanano jure hæc diceret Innocentius, quod commune est Antiocheno cum innumerabilibus aliis Episcopis. Jus ergo aliud præcipuum intelligat oportet: quod aliud esse non potest quam Patriarchicum. Repugnas adhuc, & Antiochenum Episcopum ab Innocentio Metropolitanum vocari contendis his verbis; *Itaque arbitramur, frater charissime, ut sicut Metropolitanus auctoritate ordinatur singulari: sic & ceteros non sine permissu conscientiaque tua sinas Episcopos procreari &c.* Hic tu, ut soles, vitium editionis Moguntinæ pro vera lectione amplexus es, & ex ea falsam assertionem, & Innocentii menti contrariam conclusisti. Sed si reliquas editiones consulisses, Colonienfes scilicet duas: Alteram Crabbii, alteram Bini: Hispanicam Antonii Augustini in lib. 3. Epitomes juris Canonici: Et novissimam omnium editionem Parisiensem Bibliothecæ juris Canonici, quam vir Doctissimus Guilielmus Voëllus una cum Clarissimo viro Henrico Justello nuper publicavit, vidisses profecto, non Metropolitanus scribendum esse, sed Metropolitanos: quomodo etiam Nicolaus Faber ad oram Moguntini codicis emendaverat. Quis vero sensus esset in tua lectione: *Sicut Metropolitanus auctoritate ordinatur singulari: sic & ceteros non sine permissu &c.* Si lectionem tuam sequimur, nullum Episcopum ordinaverit Antiochenus Anustes. Præcipit enim Innocentius aut potius suadet Alexandro, ut Episcopos longius positos datis literis à Metropolitanis vel

aliis jubeat ordinari: vicinos autem, si ita ipsi libitum fuerit, Antiochiam venire jubeat ad accipiendam manus impositionem. Deinde quid sibi volunt hæc particule, sicut Metropolitanus ordinas, sic reliquos &c. An non vides Innocentium duo hic genera Episcoporum distinguere; Metropolitanos scilicet, & reliquos Provinciales, qui vulgo suffraganei dicuntur. Et Metropolitanos quidem ab Episcopo Antiocheno ait ordinari auctoritate singulari, id est Patriarchica. Solum enim Patriarchæ ordinandorum Metropolitanorum jus habent, ut docet Synodus octava superius allata. Ordinant autem illos duobus modis, ut ait prædicta Synodus; vel per manus impositionem, vel per missionem pallii. Qui posterior mos in Occidente magis invaluit, propter nimiam locorum distantiam, ut videtur, inventus. Hinc est, quod in Canone 28. Concilii Chalcedonensis, quo jus Patriarchicum concessum est Episcopo Constantinopolitano, nominatim decernitur, ut Metropolitanos per Ponticam & Asianam & Thraciarum Dioccesin ordinandi habeat potestatem: In agro autem Barbarico etiam Episcopos ordinet. Causa verò cur in agro Barbarico hanc ei dederint potestatem, hæc est, quod apud Barbaros nullus erat Metropolitanus; ac proinde Constantinopolitanus Patriarcha in illis regionibus implebat officium Metropolitanum.

CAPUT XIII.

In septimo corollario ais, Carthaginensem Episcopum idem videti habuisse juris per universam Africam, quod Alexandrinus Episcopus habebat per Ægyptum, Libyam ac Pentapolim: id est, habuisse jus ordinandi Presbyteros & Episcopos per universam Africam. Hoc enim jus fuit Alexandrino Episcopo per universam Ægypticam Dioccesin, ut tu quidem pluribus in locis dissertationis tuæ asseverasti. Verum Canon Carthaginensis Concilii, ex quo id conclusis, hoc non dicit; sed tantum, licere Episcopo Carthaginensi, ex quacunque Ecclesia voluerit, clericos sumere, ut eos Ecclesiis à quibus postulati fuerint, Presbyteros aut Episcopos ordinet. Unde & titulus Canonis ita concipitur: *Ut Carthaginensi Episcopo unde voluerit clericum liceat ordinare.* Non dicit *ubicunque voluerit*, sed tantum *unde voluerit*. Licuit ergo Episcopo Carthaginensi alienos clericos sumere, quos vel Presbyteros, vel Episcopos ordinaret. Sed in sua duntaxat Provincia, id est in Proconsulari, quæ etiam Carthago dicebatur. Extra hanc Provinciam non licebat illi eos ordinare. Canon enim Carthaginensis hanc ei potestatem non tribuit. At dices Aurelium Carthaginensem Episcopum in hoc Canone diserte affirmare, se cunctarum Ecclesiarum sollicitudinem gerere; ac proinde cunctas ordinationes ad eum pertinuisse. Respondeo, cum Aurelius dicit cunctarum Ecclesiarum sollicitudinem ipsi incumbere, de Ecclesiis Provinciæ suæ cum loqui, non de uni-

versa Africa. Certe paulo ante idem Aurelius tantum dixit, se multarum Ecclesiarum & ordinandorum sollicitudinem gerere. Multæ enim & maximæ erant Ecclesiæ in Provincia Proconsulari: & in ipsa urbe Carthagine, quæ una erat ex maximis civitatibus Imperii Romani, plures erant Ecclesiæ pluresque Presbyteri ac Diaconi. Quod si tibi concedamus Carthaginensem Episcopum, utpote Primate, curam habuisse Ecclesiarum totius Africae, non ex eo sequitur illum in tota Africa ordinationes celebrasse. Nam & Episcopus Romanus, licet totius Ecclesiæ curam gerat, non idcirco omnium Ecclesiarum ordinationes sibi vindicat.

CAPUT XIV.

Exposito Canone sexto Concilii Nicæni, in quo de jure Patriarcharum agi, abunde, ut opinor, probavimus, libet nunc Corollarii loco quædam adjicere, quæ ad eosdem Patriarchas pertinent. Sciendum est igitur, Patriarchas in Synodo Episcoporum ordinari solitos esse. Nam post mortem Patriarchæ, multi, tam Metropolitanus, quam Provinciales Episcopi ad Patriarchalem Ecclesiam conveniebant, tum funeris celebrandi, tum Patriarchæ in mortui locum substituendi causâ, quo & illius sepultura. & hujus ordinatio esset illustrior. Ita Joannes Chryostomus, sic ante illum Nestorius, & reliqui ferè post illum Episcopi Constantinopolitani in Synodo Episcoporum ordinati leguntur, ut videre est in Annalibus Ecclesiasticis. Porro simul atque ordinati fuerant, Synodicas literas mittebant ad reliquos Patriarchas, quibus & ordinationem suam illis nuntiabant, & fidei suæ formulam exponebant, poscentes, ut ab illis vicissim literas pacificas seu communicatorias acciperent. Quin & Episcopus Romanus postquam ad Pontificatus apicem evectus fuerat, ejusmodi literas ad reliquos Patriarchas Collegas suos mittere consueverat, fidem suam eis exponens, petensque ut eorum precibus & consilio adjuvaretur. Hujusmodi exstat Epistola Gregorii Papæ, scripta eodem exemplo ad omnes Patriarchas, in libro primo ejus epistolarum. Duæ porro simul mittebantur epistolæ Synodicae. Nam & Episcopi, qui ad ordinationem novi Patriarchæ conveniant, Synodicam suo nomine ad omnes Patriarchas epistolam scribebant, quæ Patriarchæ recens ab ipsis ordinati præconium continebat: Etis, qui creatus fuerat Patriarcha, Synodicam suam seorsum mittebat ad reliquos Collegas suos. Cujus rei illustre exemplum habemus in Epiphania Patriarcha Constantinopolitano. Nam cum Episcopi à quibus ordinatus fuerat Patriarcha Constantinopolitanus, Synodicam suam scripsissent ad Hormisdam Papam, ipse peculiarem Synodicam ad eundem Hormisdam per Legatos suos direxit. Ac prior quidem illa proprie Synodica fuit, quippe quæ à Synodo scripta esset, & præfixa haberet nomina

Bb ij

omnium Episcoporum, qui Synodo interfuerant, præterquam ipsius Epiphani. Posterior vero non nisi improprie Synodica dici potest. Utraque harum epistolarum habetur apud Baronium in annalibus Ecclesiasticis anno Christi 520. Illud præterea observandum est, Legatos Patriarcharum, qui Synodicas literas deterebant, una cum Patriarcha ad quem missi fuerant, ad altare procedere, & Missarum solennia celebrare solitos esse. Idque indicium erat mutua inter Patriarchas communionis, cujus rei duo habemus testimonia. Primum est Liberati Diaconi, qui in capite 18. Breviarii, de Miseno & Vitale Legatis Ecclesie Romanæ ad Acacium Constantinopolitanum Episcopum, ita scribit: *Itum est Constantinopolim. Et supradicti Episcopi in custodia sunt redacti, chartis sublatis ne Catholicis, quibus scriptum fuerat, redderentur. Quos iterum Acacius post hac de custodia ejiciens, secum fecit procedere, ut quasi confirmato Petri sacerdotio dimitterentur.* Alterum testimonium est Gregorii Magni, qui in epistola 31. lib. 6. ad Eulogium Alexandrinum & Anastasium Antiochenum Episcopos ita scribit. *Responsales fratris & Coepiscopi nostri Cyriaci venientes, ejus ad me Synodicam detulerunt Epistolam. Et quidem inter nos & ipsum, sicut vestra beatitudo novit, propter appellationem prophani nominis est gravis discordia. Sed in causa fidei transmissos responsales ejus existimavi esse suscipiendos, ne culpa elationis, qua in Constantinopolitana Ecclesia penè contra omnes sacerdotes exorta est, dissensionem fidei & rixam Ecclesiastica faceret unitati. Eosdem vero responsales, quia hoc omnino humiliter precabantur, Missarum solennia mecum celebrare feci: quia sicut & serenissimo Domino Imperatori nostro significare studui, responsales fratris & consacerdotis nostri Cyriaci mihi communicare debuerunt, qui Auctore Deo in elationis errorem non cecidi. Ubi vides, pro eo, quod Liberatus Diaconus dixerat, procedere, Gregorium Papam dixisse, Missarum solennia celebrare. Utitur ta-*

men ibidem Gregorius verbo procedere, in eodem sensu. Sic enim subjungit; *Meus vero Diaconus, cum prædicto Cyriaco Missarum solennia celebrare non debet, quia per profanum vocabulum culpam superbia aut commisit, aut sequitur. Nesci, quod absit, procedit es in tali elatione positus, vanitatem stulti nominis confirmare videamur.* Idem Gregorius in epistola 30. ejusdem libri, quam scripsit ad Mauricum Imperatorem, de eadem re ita dicit; *Meliusque eos, quam consuetudo prisca fuerat, honoravi, & mecum feci eos sacra Missarum solennia celebrare: quia sicut meus Diaconus ad exhibenda sacra Mysteria illi non debet ministrare, qui elationis culpam aut commisit, aut ab aliis commissam ipse non corrigi: ita ministri illius in celebratione mihi adesse debuerunt, qui custodiens Deo, in superbia errorem non cecidi.* Denique ipsi Patriarchæ, si forte in unum convenissent. Missarum solennia simul celebrabant. Sic imperante Basilio Porphyrogenneto; Agapius Archiepiscopus Seleucia in Syria, factus Hierosolymorum Patriarcha, cum Constantinopolim venisset, Missarum solennia celebravit una cum Patriarcha Constantinopolitano Nicolao, & cum sacra Synodo. Ut legitur in libro quarto Juris Græco-Romani pag. 294. Græca sic habent: *ὁ ἐπίσκοπος ἐκεῖ συνελθὼν μετὰ τῶν μακαριωτάτων ἁγιοτάτων πατερῶν κυρίων Νικολάου, καὶ τῆ ἱερᾶ συνόδου.* Postea imperante Alexio Comneno Sabas Episcopus Cæsareæ Philippi, factus est Hierosolymorum Patriarcha, qui veniens Constantinopolim Missarum solennia celebravit una cum sanctissimo Patriarcha Nicolao, & sacra Synodo, ut legitur in eodem libro Juris Græco-Romani. *Συνελθὼν μετὰ τῶν ἁγιοτάτων πατερῶν κυρίων Νικολάου καὶ τῆ συνόδου.* Scio Leunclavium Doctissimum Interpretem Juris Græco-Romani, verbum *συνελθὼν* Latine interpretatum esse, sacrum ministerium obire. Verum nostra Interpretatio melior est, quippe quæ Gregorii Magni autoritate firmatur, ut supra vidimus.

ARCHELAI EPISCOPI MESOPOTAMIÆ
disputatio aduersus Manichæum.

Incipit Doctrina iniqui & perfidi Manichæi, in qua doctrina decipit animas infirmorum. Unde tu Christiane Catholice, quisquis es, lege, & cave, ne seducaris verbis ejus & cadas in laqueos ipsius.

* se passim
transsum.

IGITUR cum diversis in locis de Marcello fama * se passim transsum. sepissima spargeret, etiam ꝑ trangan fluvio separato Perlarum in regionem eum pertulit admirandum, in qua demorabatur Manes quidam. Qui ad se hujuscemodi viri opinione perlata, plurimum ipse secum volvebat, quemadmodum eum doctrinæ suæ possit laqueis incutere, sperans adsectorem dogmatis sui fieri posse Marcellum. Præsumebat enim universam se posse occupare Provinciam, si prius talem virum sibi met subdere potuisset. In quo, duplici cogitatione anxius æstuabat, utrumnam ipse ad eum pergeret, an literis eum primo tentaret adoriri. Verebatur enim, ne forte improviso & subito ingressu malum aliquod sibi nasceretur. Ad ultimum versutioribus consiliis parens, scribere decevit. Accitumque unum ex discipulis Adda Turbonem nomine, qui per Adda fuerat instructus, traditâ epistolâ abire jubet, ac perferre Marcello quippe acceptam eam, huic cui à Manne præceptum fuerat, pertulit, omnî itinere diebus quinque transactò. Veloci enim usus est cursu, in quo plurimum supradictus Turbo laboris ac molestiæ pertulit. Si quando enim ad vesperam velut peregrinus ad hospitium pervenisset, quæ quidem ipsa diversioria hospitalissimus Marcello instruxerat, cum à servatoribus hospitiorum interrogaretur, unde & quis, vel à quo missus esset, agebat; sum quidem Mesopotamenus, de Persida autem venio, à Manichæo Magistro Christianorum missus. At illi ignoratum sibi nomen non libenter amplexi, Turbonem etiam ipsi hospitii detrudebant, ne aquæ quidem ipsi ad bibendum facultate concessa. Quæ cum singula quotidie atque horum nequiora perferret ab his, qui per singula loca mansionibus atque hospitiiis præerant, nisi ad ultimum Marcello se portare literas indicasset, peregrinus Turbo mortis pertulisset exitia. Acceptas vero Marcellus literas resolvit ac relegit præsentem Archelao civitatis Episcopo, quarum exemplum est hoc. Manichæus Apostolus Jesu Christi, & qui mecum sunt omnes Sancti & virgines, Marcello filio charissimo gratia, misericordia, pax à Deo patre & Domino nostro Jesu Christo, & dextera lucis conservet te de præsentem sæculo malo, & à ruinis ejus, & de laqueis maligni, amen. Dilectionem quidem tuam immentam sentiens, vehementer gavisus sum. Fides vero quia non sit juxta rectam rationem, moleste tuli. Propter quod ad emendationem generis humani missus sum, subveniens his, qui se seductionibus atque erroribus tradiderunt, hæc scripta necessarium

A duxi transmittere, primo quidem ad salutem animæ tuæ, deinde & eorum, qui tecum sunt. Ut ne indifferetos animos geras, sicut simpliciorum magistri docent, dicentes malum & bonum ab eodem auctore subsistere, & unum initium introducentes, neque quicquam perscrutantes, vel discernentes à luce tenebras, & bonum à malo, & exteriorem hominem ab interiori, sicut prædiximus, sed confundere ac permiscere alterum alteri non cessant. Tu vero, ô fili, ne similiter, ut multi hominum irrationabiliter & simpliciter, utraque indifferete permisceas, neque bonitatis Dei inferas contumeliam. Initium enim & finem & horum patrem malorum ad Dominum referunt: quorum finis est maledictio proximus. Non enim his, quæ dicta sunt in Evangelii Salvatoris nostri & Domini Jesu Christi credunt, quia non potest arbor mala bonos fructus facere, neque arbor bona malos fructus facere. Quomodo Dominum, Satanae & malorum ejus auctorem dicere audeant & conditorem; plurimum miror. Atque utinam eosque eorum vanitas pervenisset, & non unigenitum, qui patris sinibus discessit Christum, Mariæ cujusdam mulieris esse dicerent filium, ex sanguine & carne & reliquis mulierum spurcitiis generatum. Ectunc plurima per hanc epistolam scribam atque in longitudinem temporis protraham patientiam tuam, cum mihi non adsit eloquentia naturalis, sufficit ista dixisse. Omnia autem cognosces cum præsens fuero apud te, si tamen saluti tuæ parcere & providere festinas. Non enim laqueum alicui injicis, sicut plurimi insipientium faciunt. Intellige quæ dico, fili honorabilis. Vale. Hac epistola lecta, bajulum literarum Marcellus obsequentissimo fovebat hospitio. Archelæus vero, ea quæ lecta sunt non libenter amplexus, velut lex conclusus, dentibus infringebat, auctorem epistolæ sibi dari desiderans. Quem Marcellus suadebat quietere, semet pollicens procuraturum præsentiam viri. Rescribere ergo Marcellus ad ea, quæ scripta sunt statuit epistolam, continentem hæc. Marcellus vir notus, Manichæo qui sibi per epistolam indicatus est, salutem. Scriptam quidem epistolam sumpsit, & Turbonem solita mihi humanitate suscepi. Sensum verò literarum nequam adverti: nisi forte, si præsens exponas nobis per verba, singula sicut per epistolam promissisti. Vale. Hanc epistolam scriptam atque signatam tradebat Turboni, ferendam ad eum à quo prius ipse pertulerat. Ille vero redire ad eum penitus reluctabatur, memor itineris labo-

B b iij

rum, & rogabatur pro se dirigi, abnegans ultra sibi ad illum reversurum aut communionem cum eo aliquā fore. Marcellus vero accito uno ex pueris suis, Callisto nomine, præcipit proficisci. Qui nihil moratus, illico proficiscitur. Et post triduum pervenit ad Manem, quem in Castello quodam Arabionis reperit, atque epistolam tradidit. Qua ille perlecta, gavisus est à Marcello se esse invitatum, ac sine mora iterum invadit. Turbonis tamen remoratore, non prospera prælagus, & quasi consulto itinere ad Marcellum perrexit. Turbo vero de Marcelli domo profusus non discedebat, nec ab Archelai confabulatione cessabat. Valde enim studiose uterque de Mane studiis perquirebant, scire cupientes qui sit, unde; vel quid verbi ferat. At ille universa dilucidè enarravit, repetens & exponens de fide ejus hoc modo. Si fidem Mani discere à me vultis, breviter audite. Hic duos colit Deos innatos, ex semetipsis exstantes, æternos: Unum uni adversantem, & alterum quidem bonum, alterum autem malum introducit. Lux uni nomen imponit, & alteri tenebras. Et lucis quidem esse partem animam, quæ in hominibus est; tenebrarum autem corpus & quæ ex materia est conditio. Permixtionem autem vel conjunctionem hoc modo dicit effectam, conferens ambos Deos in hujusmodi exemplum. Quemadmodum si duo reges sint adversum se pugnantem, qui ab initio fuerint inimici, habentes singuli singulas portiones, acciderit autem ut tenebræ progredientes fines suos, bellum cum luce commiserint. Quod cum cognovisset bonus pater tenebras ad terram suam supervenisse, produxit ex virtute, quæ dicitur mater vitæ, qua circumdedit primum hominem, quæ sunt quinque elementa: id est, lux, aqua, ignis, & maria. Quibus indutus tanquam ad paratum belli, descendit deorsum pugnare adversus tenebras. At vero tenebrarum principes, repugnantes ei, comederunt de armatura ejus quod est animam. Tunc ibi vehementer afflictus est deorsum primus homo à tenebris. Et nisi orantem eum exaudisset pater, & misisset alteram virtutem, quæ processerat ex se, quæ dicitur spiritus vivens, & descendens porrexisset ei dexteram, & eduxisset eum de tenebris, olim primus homo detentus periclitaretur. Ex eo ergo deorsum animam relinquit. Et propterea Manichæi cum sibi invicem occurrunt, dant sibi dexteram hujus signi gratiâ, tanquam ex tenebris liberati. In tenebris enim omnis hæresis esse dicitur. Tunc vivens spiritus creavit mundum, & indutus tres virtutes alias, descendens eduxit principes Jeru, exiens in firmamentum, quod est ejus corpus sphaera. Et rursus ipse vivens spiritus creavit luminaria, sunt reliquæ animæ, & fecit ea in firmamento circuire. Et iterum creavit terram. Et sunt octo. Est autem omophorus deorsum, id est, qui eam portat in humeris, & cum laboraverit portans, intremiscit. Ethæc est causa terræ motus præter constitutum tempus. Hac de causa filium suum benedictus pater de sinibus in cor terræ & intiores ejus partes, quod illum ut pareret coercerent. Quoties enim

Afficitur terræ motus tremente eo ex labore, vel de humero in humerum transferente, pondus efficitur. Tunc ergo ipsa materia creavit ex se plantas vel germina. Quæ cum furatæ essent à quibusdam principibus, convocavit omnes principes primarios, & sumpsit ab eis singulas virtutes, & fecit hominem hunc secundum speciem primi hominis illius, & vexit animam in eum. Cum autem vidisset pater vivens affligi animam in corpore, qui est miserator & misericors, misit filium suum dilectum ad salutem animæ. Hac enim causâ & propter omoforum, misit eum. Et veniens filius transformavit se in speciem hominis. Et parebat quidem hominibus ut homo, cum non esset homo. Et homines putabant eum natum esse. Cum ergo venisset, machinam quandam concinnatam ad salutem animarum, id est rotam statuit, habentem duodecim urceos, quæ per hanc sphaeram hauriens animas viventium, quasque lumine majus, id est sol, radiis suis adimens purgat, & lunæ tradit. Et ita adimpletur lunæ discursus, qui à nobis ita appellatur. Naves enim vel translatorias cymbas esse dicit duo ista luminaria. Et cum repleta fuerit, ut lunam transferre animas ad subsolanam partem, & ita apocrus in detrimentum facere cum onete fuerit relevata cymbas, & rursus exonerari dum hauriuntur per urceos, animæ usquequo partem suam propriam liberet animarum. De substantia autem boni patris omnem animam atque omne animal quod movetur, partem trahere confirmat. Cum igitur luna onus quod gerit, animarum sæculis tradiderit patris, permanent illa in columna gloriæ, quod vocatur vir perfectus. Hic autem vir est columna lucis. Repleta est enim animarum mundarum. Ethæc est causa salutis animarum. Mortis vero causa est hominibus ista. Virgo quædam decora & exornata, elegans valde, furto appetit principes, qui sunt in firmamento, à vivente spiritu educti & crucifixi. Quæ cum apparuerit, masculis scæmina decora apparet, scæminis vero adolescentem speciosum & concupiscibilem demonstrat. Sed principes quidem cum eam viderint exornatam, amore ejus in libidinem moventur. Et quia eam apprehendere non possunt, vehementer instigantur amoris incendiis excitati. Rapti sunt enim libidinis amoris calorem. Cum ergo currentibus eis post eam, virgo subito nusquam comparuit, tunc princeps ille magnus producit nebulas ex semetipso, uti obscuraret in ira sua universum mundum. Qui cum tribulatus fuerit plurimum, sicut homo sudat post laborem, ita & hic princeps sudat ei ex tribulatione sua. Cujus sudor pluvie sunt. Sed & messis princeps, si deceptus fuerit à Virgine, effundet famem super terram, ita ut morte afficiat homines. Corpus enim hoc mundus vocatur, ad similitudinem magni hujus mundi. Et omnes homines, qui sunt deorsum, radices habent sursum colligatas. Cum ergo deceptus fuerit à virgine, tunc cum incipiet excidere radices hominum. Et cum excisæ fuerint radices eorum, efficitur pestilentia, & ita moriuntur. Quod si superiores partes radices validius con-

cufferit, fit terræ motus, & insequitur omofori
 consensus. Et hæc est mortis occasio. Dicam
 autem vobis, quomodo & animæ in alia quoque
 corpora transferuntur. In hoc primo purgatur
 aliquid ex ea parum, deinde transfunditur in can-
 nem aut in camelum aut in alterius animalis cor-
 pus. Quod si homicidium admiserit, anima in e-
 lephantorum corpora transfunditur. Quod si
 messem secuit, in mutos. Nomina autem ani-
 mæ sunt ista, mens, sensus, prudentia, intellectus,
 cogitatio. Messores autem, qui messem me-
 tunt, conferuntur principibus, qui ex materia
 horti in tenebris sunt, ex quo manducaverunt de
 primi hominis armatura; Propter quod necesse
 est transfundi eos in scænum, aut in phasellum, aut
 in hordeum, aut in spicas, aut in olera, ut & ipsi
 defecentur & demetantur. Et qui manducat pan-
 nem, necesse est & ipsum manducari, panem ef-
 factum. Quod si occiderit pulam, & ipse pul-
 lus erit. * Quis vero est dives in hoc mundo,
 cum exierit de corpore suo, necesse est eum in
 corpus pauperis injici, ut ambulet, mendicet, &
 post hæc eat in pœnas æternas. Cum ergo cor-
 pus hoc principium sit & materia, necesse est e-
 um, qui plantaverit Perseam, transire per multa
 corpora, usquequo Persea illa quam plantaverit,
 concidat. Qui autem ædificaverit sibi domum,
 dispergitur per omnia corpora. Si quis laverit
 se in aqua, animam suam vulnerat. Et qui non
 præstiterit electis ejus elementa, pœnis subditur
 gehennæ, & transformatur in catechumenorum
 corpora, usquequo faciat misericordias multas.
 Et propterea si quid optimum est in escis, offe-
 runt illud illis electis. Et cum voluerint man-
 ducare panem orant primo, ista dicentes ad pan-
 nem. Neque ego te mesui, neque molui, neque
 tribulavi, nec in clibanum te misi. Alius te fecit
 & detulit te mihi. Ego innocenter te manduco.
 Et cum intra semetipsum hæc dixerit, respondet
 ad illum, qui detulit: oravi pro te. Si quis mes-
 fuerit, demetetur. Ita & si quis frumentum in
 mola miserit, etiam ipse mittetur in mola. Si
 quis consperferit, conspergetur. Ita & si quis
 panem coxerit, excocquetur. Et propter hoc il-
 licitum est apud eos, opus facere. Et iterum di-
 cunt esse alios præter hunc, quem videmus mun-
 dum, quibus hujus mundi luminaria, cum hic
 occiderint, oboriuntur. Et ibi dicunt, si quis
 ambulat in terra, lædit terram. Et qui levat ma-
 num, lædit aërem, quia aer est anima hominum
 & animalium, & volatilium, & piscium, & reptan-
 tium. Et si quod est in hoc mundo, Dixi e-
 nim vobis, quia corpus hoc, non illud, necesse
 est obscurari. Paradisus autem, qui vocatur mun-
 dus, arbores, quæ in ipso sunt, concupiscentiæ
 sunt, & cætera seductiones, corrumpentes cogi-
 tationem hominum. Illa autem arbor, quæ est
 in paradiso, ex quo cognoscitur bonum, ipse est
 Jesus & scientia ejus, quæ est in mundo. Quam
 qui acceperit, discernit bonum à malo. Mun-
 dus autem nec ipse est Dei, sed ex parte materiæ
 plasmatus. Et ideo omnia exterminantur.
 Quod autem furati sunt principes à primo ho-
 mine, ipsum est, quod adimplet lunam, quod
 quotidie purgatur à mundo. Et si exierit ani-

* Quis-
 quis.

A manique non cognoverit veritas, tradetur dz-
 monibus, ut eam doment in gehenna ignis. Et
 postquam correpta fuerit, transfundetur in alia
 corpora ut dometur, & ita injicitur in illum ma-
 gnum ignem usque ad consummationem. De
 Prophetis autem, qui apud vos sunt, hæc dicit,
 spiritus esse impietatis sive iniquitatis tenebra-
 rum illarum, quæ ab initio ascenderunt, qui-
 bus deceptis non sunt locuti in veritate. Excæ-
 cavit enim princeps ille mentem illorum. Et
 si quis sequitur verba eorum, morietur in sæcu-
 la devictus intra massam, quoniam non didicit
 scientiam Paracleti. Præcepit autem electis suis
 solis, qui sunt amplius quam septem numero, ut
 cum desinerint manducantes, orarent & mitte-
 rent super caput oleum exorcizatum, invocatis
 nominibus plurimis ad confirmationem fidei.
 Hujus nomina mihi tamen non manifestavit;
 Soli enim illi septem, utuntur his nominibus. Et
 iterum, quod apud vos magnum esset honorabile
 nomen Sabaoth, ille dicit naturam esse hominis
 & patrem concupiscentiæ. Et propterea in-
 quit simpliciores adorant concupiscentiam, De-
 um eam putantes. De Adam vero quomodo
 creatus sit, ita dicit: Venite, faciamus hominem
 ad imaginem & similitudinem nostram, & secun-
 dum eam, quam videmus formam. Princeps
 est, qui hæc dicit ad collegas suos principes, id
 est, venite, date mihi de lumine, quod accepim-
 us, & faciamus secundum nostram, qua princi-
 pes sumus, formam, & secundum eam, quam vi-
 demus, quod est primus homo. Et ita homi-
 nem creaverunt: qui Evam quoque similiter fec-
 erunt, dantes ei de concupiscentia sua ad deci-
 piendum Adam: & per hæc factum esse figmen-
 tum mundi per conditionem principis. Domi-
 num vero non habere patrem cum mundo nec
 gaudere super eum. Propter quod ab initio fur-
 tum passus sit à principibus, & oborta fuerit ei
 tribulatio. Hac de causa mittit & furatur ab eis
 animam suam quotidie per luminaria hæc. id
 est, solem & lunam, per quos univfersus mundus
 & omnis * creatura rapatur. Illum vero, qui
 locutus est cum Moyle & Judæis & Sacerdoti-
 bus, principem dicit esse tenebrarum. Et ideo
 unum & idem sunt Christiani & Judæi & Genti-
 les, eundem Deum colentes. In concupiscen-
 tiis enim suis seducit eos, quia non est Deus ve-
 ritatis. Propter hoc ergo quicumque in illum
 Deum superant, qui cum Moyle locutus est &
 Prophetis, cum ipso habent vinculis tradi, quia
 non speraverunt in Deum veritatis. Ille enim se-
 cundum concupiscentias suas locutus est cum ei-
 is. Post hæc vero omnia ad ultimum dicit, sicut
 ipse senior scripsit. Cum manifestam feceris
 ejus imaginem, tunc ipse omoforus extra se ter-
 ram derelinquit, & ita dimittitur ille magnus
 ignis, qui mundum consumat univfersum. De-
 inde iterum dimittitur anima, quæ obicior inter
 medium novi sæculi, ut omnes animæ peccato-
 rum vincantur in æternum. Tunc autem hæc
 sient cum ista tota venerint. Probationes autem
 omnes, Jesus est in modica navi, & mater vitæ, &
 duodecim gubernatores, & virgo lucis, & se-
 nior tertius. Unde & major in navi vivens

* Crea-
 turarum
 piatur.

spiritus adhibetur & murus ignis illius magni. A
& murus venti & æris & aquæ interioris ignis
vivensque. Omnia in luna habitabunt osque
quo totum mundum ignis absumat. In quem
autem annorum numerum non didici. Et
post hæc restitutio erit duorum luminarium, &
principes habitabunt in inferioribus q^{ter}
autem in superioribus, quæ sua sunt recipies.
Hæc est omnis doctrina quam tradidit tibus
discipulis suis, & iussit eos in tres mundi plagas
proficisci. Ex quibus Adda * patre fortitus est
Orientis. Thomas vero Syrorum terras suscep-
pit. Hermas vero ad Ægyptum profectus est,
& usque in hodiernum ibi degunt, dogmatis hu-
jus gratia prædicandi. Hæc cum Turbo dixisset,
vehementer accendebatur Archelaus. Mar-
cellus vero non movebatur, Deum expectans
auxilio veritati suæ futurum. Archelao autem B
erat cura pro populo, tanquam pastori pro ovi-
bus, cum lupotum parantur insidiæ. Igitur Mar-
cellus Turbonem muneribus plurimis donavit,
& in Archelai domum residere præcepit. Eadem
autem ipsa die adventavit Manes, adducens
secum juvenes & virgines electos ad 12. simul.
Et primo omnium Turbonem requirit pro totius
Marcelli. Quem cum non invenisset, & ad
Marcellum ingreditur salutandum. Quo ille
viro, admiratus est primo habitus indumenta.
Habebat enim calceamenti genus, quod trifolium
vulgo appellari solet; pallium verò varium,
tanquam acris inaspici enim. Manus vero val-
disimum baculum tenebat ex ligno ebilino.
Babylonium vero librum portabat sub sinistra
lacerta, quarum una rufa, alia velut prasini
coloris erat. Vultus vero ut senis Persæ artificis
& bellorum ducis, videbatur. Igitur Mar-
cellus statim ad Archelaum mittit. Qui cum
verbo citius adfuisset, inveni in eum animo urge-
batur ex ipso habitu ac specie ejus, & maxime
quod & quæ Turbone referente cognoverat se-
cretius factum apud semetipsum retractaverat, &
diligenter præparatus advenerat. At vero pru-
dentissimus Marcellus, omni contentionum
studio sublato, utrumque audiri decernit, invita-
tis viris primariis civitatis. Ex quibus iudices
elegit Gentiles religionem, quatuor numero, quo-
rum hæc sunt nomina. Manippus Grammaticus
& disciplinæ Rethoricæ artis peritissimus, &
Ægidius Archiater nobilissimus & literis appri-
me eruditus. Claudius & Cleobulus, duo fra-
tres, egregij Rhetores. Fit ergo magnificus
conventus, ita ut domus Marcelli, quæ erat im-
mensa, repleretur ex his, qui ad audiendum su-
orant convocati. Et cum in conspectu omnium
constitissent ii, qui adversus se dicere propone-
bant, tunc illi electi iudices excelsores omnibus
confederunt. Atque Manem dicendi initium
datum est. Silentio igitur facto primum
aggressus est hoc mo-
do.

*Incipit Epistola sancti Archelai Episcopi
Catholici contra Mani-
chaum.*

Archelaus Diodoro Presbytero, filio honora-
bili salutem.

Acceptis literis tuis valde gavisus sum, dile-
ctissime. Agnovi autem, quod vir iste, qui ante
hos dies ad me venerat, & scientiam aliam præter
eam, quæ Apostolica est & Ecclesiastica, intro-
ducere cupiebat, ad te quoque venerit: quem
quidem ego non admisi. In præsentem enim no-
bis disputantibus confutatus est. Et velim qui-
dem omnia, quæ à me dicta sunt scribere tibi, ut
ex his agnosceres fidem ejus. Sed quia hoc de
vacanti fieri potest, nunc quod instat, paucis re-
spondere tibi necessarium duxi, ad quæ mihi
scripsisti, quod ab illo dicerentur. Erat ergo ei
suum studium, legem Moysis ostendere non esse
consonantem legi Christi, & hæc ex nostris scri-
pturis asseverare tentabat. Nos vero ex eadem
ipsa scriptura, non solum confirmavimus, legem
Moysi & omnia, quæ in ea scripta sunt, verum etiam
omne vetus Testamentum convenire novo Te-
stamento & consonare probavimus; unumque
esse textum, tanquam si una vestis videtur sub
temine atque stamine esse contexta. Hoc solum
quod velut purpuram videmus in veste, novum
Testamentum in texturam veteris Testa-
menti gloriam * um Domini
in eodem specularum. Non ergo abjiciendum
speculum, cum nobis ipsam imaginem rerum si-
milem veramque demonstrari: quin potius & eo
amplius honorandum est. Sed & puerum, qui ad
doctores à pedagogo perducitur cum adhuc par-
vulus est, nunquid cum ad ætatem pervenerit, de-
honestare oportet pedagogum, propterea quod
jam operæ ejus non indiget, & potest solus jam sine
ejus adminiculo ad scholas pergere atque ad
auditoria properare. Ut rursum parvulus, qui
lacte nutritus est, cum profecerit ad validiores
cibos, cum injuria debeat abjicere atque exhor-
rescere nutritis mamillas. Quin potius veneratur
& colit, & beneficii sui debitor fatetur. Aliud
etiam, si videtur, adhibeamus exemplum.
Homo quidam projectum in terram cum vidisset
infantem & jam vehementer afflictum, colligit
& nutrit apud se quarit, usque quo ad ætatem
adolescenciæ perveniret, toleravitque omnes,
qui venire solent nutritibus labores. Accidit
vero post tempus, ut is qui naturalis ei fuerat pater,
requiret puerum & inveniret cum apud illum
qui nutritus est. Quid faciat hic puer patre
cognito. De justo enim puero mihi sermo est.
Nonne multis donis munerato eo, qui se educa-
verat, sequitur naturalem patrem prospectu hæ-
reditatis. Ita mihi intellige magnificum Dei fa-
mulum Moysen invenisse populum afflictum ab
Ægyptiis, quem assumptam nutritus erat in deser-
to tanquam pater educabat. Ut magister re-
gebat & conservabat populum, usque quo ve-
niret cuius est. Et cum post aliquantum tem-
pus adveniens pater proprias oves recepit:
nonne

* partem

* 746.

nonne per omnia honorabitur quidem ab eo cui tradidit gregem, gloriabitur vero ab ipsis, qui ab eo conseruati sunt. Quis igitur ita mentis insanæ est, ô dilectissime Diodore, ut alienos à se dicat eos, qui inter se conjuncti sunt, qui pro se inuicem prophetarunt, qui æqualia atque cognata, imo potius germana signa ac prodigia demonstrarunt. Et primo quidem Moyses ad populum, Prophetam vobis suscitabit Dominus Deus vester sicut me. Deinde Jesus ait, de me enim Moyses locutus est. Vides quomodo dextras sibi inuicem tradant, quamvis alter Prophetas, alter vero filius sit dilectus: alter fidelis famulus, alter vero Dominus agnoscat. Sed & quondam volens, quis sine Pædagogio ire ad scholas, non suscipitur à magistro dicente, non eum suscipiam nisi acceperit Pædagogum. Qui sit autem de quo dicimus, breuiter exponam. Homo erat quidam dives, gentiliter vivens, in multa luxuria quotidie degens: alius vero pauper erat vicinus ejus, qui ne quotidianum quidem cibum potest invenire. Accidit utrumque vitâ discedere & in infernum descendere: & pauperem mitti in locum requiei, & reliqua quæ nosti. Verum tamen erant divites fratres quinque, & ea, quæ ipse gesserat agentes sine dubio, quæ domi à tali magistro didicissent. Rogavit dives simul uno tempore discere majorem doctrinam ab Abraham. Abraham vero sciens, quoniam * à tunc indigent Pædagogo, ait ei, habent Moysen & Prophetas. Si enim illos non susceperint, ab eo velut Pædagogo † venientur, non poterunt magistri majoris capere doctrinam; Sed & de aliis sermonibus ut potero exponam; Id est, quod non contraria Moysi locutus est Jesus aut fecit. Primum quidem quod ait oculum pro oculo, dentem pro dente, in hoc iustum est. Quod autem cæsum præstare jubet alteram maxillam, hoc bonitas est, absit. Profectus autem est de iustitia ad bonitatem. Et rursus dignus est operarius mercede sua. Quod si voluerit quis fraudem facere & exigi ab eo illa, quæ fraude intercepta, iustissimum est, maxime cum multa sit merces. Hoc autem dico, quando Ægyptii affligebant filios Israël per operum compulsiones in fingendis lateribus. Quod cum suppliciis Moyses totum pariter intra unum momentum temporis exigit, nunquid iniquitas appellanda est. Absit. Illa sane bonitatis est * absentia, cum utitur quis frugaliter, renuntians omnibus, quæ superflua sunt. Quod ergo in veteri testamento dictum est: ego divitem facio & pauperem. Jesus beatificæ pauperes. Non dixit læculari substantia pauperes, sed pauperes Spiritu, id est, qui non superbia inflammantur, sed humilitate mitigant & inclinant, non plus sapientes, quam oportet sapere. Quam quidem adversarius quæstionem non competentem aptavit. Hic enim video & Jesum libenter intuentem divitum munera, cum in Gazophilacio offeruntur. Et parum hoc est, si à solis divitibus in Gazophilacio munera inferuntur. Imo vero etiam duo minuta pauperum viduæ libenter suscipiuntur. In quo amplius aliquid quam quod Moyses præceperat de suscipienda pecunia demonstratur. Ille enim ab his

A tantummodo, qui habebant, suscipiebat: hic autem accipit etiam ab his, qui non habent. Sed ait, scriptum est, nisi quis renuntiaverit omnibus, quæ possidet, non potest esse meus discipulus. Rursus video centurionem valde divitem & læculari præditum potestate, fidem habere plusquam omnem Israël: ut si quis fuerit etiam qui renuntiaverat, à centurione superatur in fide. Sed dicit nobis quis, non est ergo bonum renuntiare divitiis. Bonum, inquam, his qui possunt. Sed & abuti divitiis ad opus iustitiæ & misericordiæ, parum gratiam tribuit ac si universis pariter renuntietur. De eo autem quod dicit: destructum est Sabbatum, non plane destruxit. Ipse enim erat Dominus Sabbati. Tanquam si sponsus quis custodiens torum diligenter extractum, à nullo alio extraneo vexari vel contingi patitur, usquequo ipse sponsus adveniat, & cum advenit, strato suo sicut liberetur utatur, vel ii quos secum iusserit intrare. Testimonium etiam dedit his, quæ dicimus, cœlesti voce ipse Dominus Jesus Christus, dicens: Nunquid potestis filios sponsi facere jejunare, donec cum ipsis est sponsus. Sed circumcisionem non abiecit: quin potius ipse pro nobis in semetipso causam circumcisionis suscepit, labore nos relevans, & pati nos frustra doloris aliquid non sinens. Quid enim prodest, circumcidenti se quidem, & aduersum proximum suum pessima cogitanti. Voluit autem magis largissimæ viæ compendiosum nobis tramitem demonstrare, ne forte cum longa spatia circumimus, ante nobis dies claudatur in noctem; & dum de foris quidem splendidi hominibus apparemus, intrinsicus lupis rapacibus comparemur, aut sepulchris conferamur dealbatis. Multum enim ille huic præferendus est, qui veste squalida ac detrita circumdatus, nihil mali in corde suo conclusum retinet aduersum proximum suum. Cordis ergo circumcisio sola salutem confert, nihil præstante carnali, nisi forte spiritali circumcisioe muniatur. Audi etiam quid dicit Scriptura. Beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt. Quid ergo mihi opus est laborare, cum cognoverim compendium viæ, si possum mundus esse corde. Sicut & si quis prævaleat in duobus mandatis omnem legem implere & Prophetas. Post hæc vero omnia edocet Apostolorum maximus Paulus dicens, experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus. Quid ergo mihi est opus circumcisio, cum possim & in præputio iustificari. Et scriptum est: Si quis circumcisus est, non adducat præputium. Aut si quis in præputio est, non circumcidatur. Utrumque enim nihil est, nisi observatio mandatorum Dei. Cum ergo nullum possit salvare circumcisio, non magnopere requirenda est, maxime cum si quis in præputio vocatus fuerit & circumcidi voluerit, continuo prædicator legis efficiatur. Si enim circumcidor & mandata legis adimpleo ut salvari possim, incircumcisus & in præputio positus, multo magis mandata custodiens habebō vitam. In Spiritu enim circumcisionem cordis accepi. Non jam literæ per atramentum, in quo laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Non ergo referatur ad me hujusc-

Cc

* adhuc

† gubernatur.

* abstinentia.

modi incusatio. Sicut enim aliquis dives, multis auri atque argenti talentis repletus, ita omne domesticum usum ministerium ex huiusmodi metallis habeas structum, in nullo vasis fictilis speciem requirit. Sed non propterea figuli opus aufers, aut fictilium vasorum ab eo detestanda est. Ita etiam ego gratia DEI dives factus sum, & cordis circumcisionem consecutus, nequaquam vilissimae illius circumcisionis indigeo, nec tamen malam esse dico. Absit. Quod si diligentius de his voluerit aliquis edoceri, inveniet haec in prima epistola Apostoli plenissime ** pertractans.* De velamento vero Moysi & de ministerio mortis dicam sermone brevissimo. Non enim valde mihi haec insinuare aliquid adversum legem videntur. Ait ergo sermo Propheticus, quod si ministerium mortis in literis firmatum, in lapidibus factum, est in gloria, ita ut non possint filii Israel intendere faciem Moysi propter gloriam vultus eius, quae aboletur, & reliqua. Tamen gloriam esse conficitur in vultu Moysi, quod est amicum nobis. Quod si destruitur & velamen, si habet lectio eius, hoc me non exacerbat neque conturbat, si tantum in eo gloria. Neque vero omni genere ** in nobilitate redigitur,* quod destruitur. Cum enim de gloria disputat scriptura, scis esse differentias gloriae. Alia enim gloria solis, alia gloria lunae, alia gloria stellarum. Stella enim à stella differt in gloria. Si enim sol majorem habet gloriam, quam luna, non continuo in ignobilitate redigitur luna. Ita & si Dominus meus Jesus praecellit in gloria Moysen tantquam Dominus famulum, non continuo respicienda est gloria Moysi. Ita enim satis possumus facere auditoribus, sicut & verbi ipsius natura demonstrat, ex scripturis, quae dicimus affirmantes, vel certe etiam exemplis manifestius comprobantes. Si quis lucernam accenderit noctu, cum sol exortus fuerit, parvo lucernae igne non indiget, propter splendorem solis ubique radiantis. Sed non ideo abiecit lucernam, velut contrariam soli. Quin potius comperto eius usu, etiam diligentius servabit. Custodivit ergo populum lex Moysi, tanquam lucerna, usque quo sol nubis verus Salvator orietur. Sicut ait, & illuminat tibi Christus. Sed qui dicit, obscurati sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim ipsum velamen manet in lectione veteris Testamenti. Non revelatur, quia in Christo destruitur. Usque in hodiernum enim cum legitur Moyses, velamen est positum supra cor eorum. Cum autem conversus fuerit quis ad Dominum, auferetur velamen. Dominus autem spiritus est. Quid, inquit, usque in hodiernumne praesens est Moyses, non dormivit, non requievit, non abcessit vita? Quamobrem ergo in hodiernum dicit? Sed intueri velamen, ubi dicit, positum supra cor eorum. Haec est vox, quae arguit filios Israel, legentes Moysen & non intelligentes, neque convertentes se ad Dominum, quoniam ipse est, qui à Moysse prophetatus est venire. Hoc est velamen, quod erat positum supra faciem Moysi, qui est testamentum eius. Ait enim intellige, non deficit princeps de Juda

** pertractans.*

** in ignobilitate.*

A neque dux de femore eius, usque quo veniat, qui est, & ipse erit expectatio Gentium. Qui alligavit ad vitem pullum suum, & ad optimam vitem pullum asinae suae. Lavabit in vino stolam suam & in sanguine urae indumentum suum. Effusi oculi eius à vino, & candidi dentes eius à lacte, & reliqua. Qui enim & unde venturus esset designavit. Prophetam vobis suscitabit Dominus Deus ex fratribus vestris sicut me: ipsum audite. Et quidem quia non possit intelligi hoc de Jesu; Mane dictum esse, manifestum est. Nihil enim huius Circumcisionis in ipso invenitur. Adhuc enim Juda Reges fuerunt post ipsum. Et ideo aliena longe est ab eohac Prophetia, & hoc est velamen, quod est in Moysen. Neque enim sicut fortasse aliqui imperitorum putant, linteam aliquod vel pellis fuit, quae vultum eius operiret. Sed Apostolus diligenter ostendit, dicens velamen esse positum in lectione veteris Testamenti, propter quod is, qui appellatur antiquitus Israel, expectat adventare Christum, non intelligens quia defecerunt ex Juda principes ex femoribus eius duces, sicut nunc videmus regibus eos regibusque subiectos tributa pendere, nulla sibi potestate vel iudicandi vel puniendi concessa, sicut Judas habuit: Quia Thamar postea quam condemnata potuit iustificare. Sed videbitis vitam vestram pendentem ante oculos vestros. Habet etiam hic sermo velamen. Usque ad Herodem enim ex parte aliqua regnum tenere videbantur. Ab Augusto autem prima abscriptio in eis facta est, coeperuntque tributa pendere & censum dare; Ex quo autem Dominus meus Jesus ceptus est prophetari atque expectari, ex eo Principes ex Juda esse coeperunt & duces populi: qui rursus defecerunt in adventum praesentis eius. Si ergo auferatur velamen, quod in illa lectione positum est, intelligens virtutem circumcisionis. Inveniet & generationem eius, quem praedicamus & crucem, & quae cumque de Domino nostro gesta sunt, ipsa quae de eo fuerant praedicta. Et velim quidem de scripturis discutere unumquemque sermonem ut intelligi dignum est. Dixisse nunc sufficit, ut ostendamus non sine causa velamen positum super cor quorundam in lectione veteris Testamenti. Quicumque vero ad Dominum convertuntur, ab his velamentum auferetur. Quae omnia, quam vim habeant in sese, his, qui sensu vigent, intelligendum relinquo. Veniamus etiam ad illum sermonem Moysi quod ait: Prophetam vobis suscitabit Dominus Deus vester ex fratribus vestris sicut me. In quo magnam video Prophetiam famuli Moysi ** scientes eum, qui venturus esset & amplius qui.* ** scientis* dem se auctoritatis habiturum, similia tamen esse passurum, & similia signa ac prodigia ostensurum. Ibi enim Moyses natus, à matre sua in tibia positus exponitur ad ripam fluminis. Hic Dominus noster Jesus natus ex matre Maria, per Angelum fugatur in Aegyptum. Ibi Moyses educens populum de medio Aegyptiorum salvavit. Et hic Jesus populum de medio Pharisaeorum educens, aeternae tradidit salutem. Ibi Moyses per orationem petens à caelo accepit panem, quo pasceret populum in deserto. Hic Dominus no-

Iste Jesus virtute propria ex quinque panibus viros quinque millia saturavit in deserto. Ibi Moyses cum probaretur, positus in monte ieiunavit quadraginta dies. Et hic Dominus noster Jesus à spiritu actus in desertum, cum tentaretur à diabolo, quadraginta diebus similiter ieiunavit. Ibi in conspectu Moysi propter infidelitatem Pharaonis omnia Ægyptiorum primogenita perierunt. Et hic Jesus nascens, propter infidelitatem Herodis omne masculum Judæorum subito periiit. Ibi Moyses orat, ut pareatur à plagis Pharaoni ac pro populo ejus: & hic Dominus noster Jesus orat indulgeri Phariseis. Pater ignosce eis, quoniam nesciunt quid faciunt. Ibi Moyses vultus resplenduit in gloriam Domini, ita ut non posset filii Israel intedere in faciem ejus propter gloriam vultus ejus. Et hic Jesus Christus Dominus resplenduit sicut sol, & discipuli ejus non poterant respicere in faciem ejus, propter gloriam vultus ejus & immensum luminis splendorem. Ibi Moyses eos, qui vitulum fecerant, gladio dejecit. Et hic Dominus Jesus ait, veni gladium mittere super terram & dividere hominem à proximo suo, & reliqua. Ibi Moyses in caligine nubium aquas ferentium, sine metu incessit: & hic Dominus Jesus cum omni potestate super aquas ambulavit. Ibi Moyses imperavit mari: & hic Dominus Jesus cum esset in navi, surgens imperavit ventis & mari. Ibi Moyses cum impugnetur, extensis manibus certavit aduersus Amalech. Et hic Dominus Jesus impugnat nobis & pereuntibus violentià erratici spiritus, qui nunc in istis operatur, extensis in cruce manibus salutem dedit. Sed & alia multa prætereo, dilectissime Diodore, dum festino ad te velociter libellum mittere, quæ tu pro tua prudentia facile poteris reparare. Scribe autem mihi charissime, quid postea egerit aduersariæ partis minister. Incolumem te anima & spiritu custodiat Deus omnipotens.

Acceptâ hac epistolâ Diodorus, & collectio ex ea sensu, conspigit aduersus Manem, ita ut ab omnibus collaudaretur, quod diligenter & competenter ostenderit duorum Testamentorum atque utriusque legis inter sese cognationem. Plura etiam ex semetipso veniens objecit ei, valida valde & fortia, pro veritate. Conclufit etiam aduersarium Diodorus ex navibus dicens ita. Dixisti duo esse testamenta, dic ergo duo esse vetera aut duo nova. Ejusdem enim temporis vel potius æternitatis duo asseris esse ingenita. Et si duo

A sunt, duo esse oportet & vetera Testamenta aut duo nova, quod si non hoc dicis, sed unum esse vetus & aliud novum, rursus unus utriusque auctor ostenditur, & ejus esse vetus cujus & novum, consequentia ipsa edocet, velut si quis dicat homini, loca mihi veterem domum tuam, non per hoc etiam novæ domus Dominum esse pronuntiat. Aut rursus si dicat ei, novam domum tuam præsta mihi, nonne eodem verbo etiam veterem eum habere designat. Deinde etiam illud pervidendum est, quia ex quo duo sunt ingenita ^{† habent} habentes naturam ipsorum testamentum, & sicut ^{ex natura.} duo vetera testamenta, si tamen ambos antiquos & sine initio esse dicis. Ego autem non ita dicis, nec ita continent scripturæ. Tu vero, qui dicis legem Moysi esse maligni Principis & non boni Dei, dic mihi, qui erant illi, qui resistebant in faciem Moysi: Jamnem dico & Mambrem. Omne enim, quod resistit, non sibi metipsum restitit, sed alii aut meliori aut deteriori, sicut Paulus indicat Timotheo in secunda epistola sua. ita scribens: Quemadmodum Jamnes & Mambres restiterunt Moysi, ita & isti restiterunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem. Sed ultra non proficient. Insuperbia enim illorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit. Vides quomodo Jamnem & Mambrem hominibus comparat corruptis mente, reprobis circa fidem: Moysen vero veritati. Sed & sanctus Joannes Maximus Evangelistarum ait, gratiam gratia præstare & differre. Ex plenitudine enim Jesu legem Moysi accepisse nos dicit. Aliam autem gratiam pro illa gratia per Jesum Christum in nobis esse completam. Quod ostendens etiam ipse Dominus noster Jesus agebat, non potestis, quia ego vos accusabo apud Patrem. Est, qui vos accuset Moyses, in quem vos speratis. Si enim creditis Moysi, crederitis utique forsitan & mihi. De me enim ille scripsit. Quod si literis illius non creditis, quomodo verbis meis crederitis. Sunt etiam alia multa, quæ dici possent, & de Apostolo Paulo & de Evangelis, ex quibus ostendere possumus veterem legem non esse alterius quam domini, cujus est novum testamentum: quæ nos competenter exponere & à ^{† aperire} Patre ut convenit jam vel per impedire. Dies enim clauditur, & finem nos disputandi facere par est. ^D Crastino autem vobis, de quibus tibi videtur, quæstiones habeantur. Et his dictis discesserunt.

Explicite. Lege cum pace.

*Ex codice Manuscripto monasterii Bobiensis, qui nunc est Mediolani
in Bibliotheca Ambrosiana.*

ADDENDA IN ANNOTATIONIBUS.

Pagina 23. col. 2. lin. 13. Post vocem *συμπαθεῖν*. Hæc adde. adverbium *ἰδιωμαθῶς* legitur apud Basilium Magnum in epistola 308.

Pag. 24. lin. 56. post vocem *pestes*. Hæc adde. Augustinus in lib. de hæresibus cap. 41. Sabellianos scribit crebrius Patripassianos vocari. Ita etiam eos vocat Philastrius in lib. de hæresibus. Corruptum est hoc nomen in Commentariis epist. primæ ad Timotheum qui vulgo tribuuntur Ambrosio. Sic enim ibi scribitur *quanunc Marcionistis, quamvis pane defecerint & Patricianis ac maxime in Manichæis denotatur scribo Patripassianis.*

Pag. 32. lin. 48. post vocem *generatio*. Hæc adde. ego vero pro voce *ἀγέννητος*, scribere mallem *ἀγέννητος* id est increta generatio.

Pag. 42. col. 2. lin. 35. post vocem *ἱεραρχία*. Ita scribe. hic Præfectus Ægypti vocabatur Ecdicius, ut docet Julianus in epist. 6. Successerat autem Hermogeni Præfecto Ægypti, ad quem extat Juliani epistola 23.

Pag. 44. col. 2. lin. 37. Post vocem *Suidas*. Hæc adde. Hic est ni fallor Reginus, cui Phrynichus Sophista unum ex libris quos de oratorio apparatu scripserat, nuncupavit, ut scribit Photius in Bibliotheca cap. 158. Certe Phrynichus non nisi viris doctis libros suos nuncupaverat, quemadmodum ibidem testatur Photius.

Pag. 64. col. 2. lin. antepenult. Post vocem *Photii*. Hæc adde. cap. 279. Verum hic, cuius meminit Photius, alius est ab illo quem hoc loco nominat Socrates. Prior enim ille patriam habuit Antinoum, urbem Thebaidis, vixitque temporibus Licinii & Maximiani, ut testis est Photius. Helladius autem noster Alexandrinus fuisse videtur, vixitque principatu Theodosii Aug. Fuit etiam alter Helladius, qui Lexicon conscripsit teste Photio in Bibliotheca cap. 145.

Pag. 66. lin. 47. post vocem *Ecclesiæ*. Hæc adde. Ita Socrates noster in lib. 1. pag. 47. *τὰς παρθεῖνους τὰς ἀναγεγραμμένας ἐν τῷ τῶν ἐκκλησιῶν κατόνι* nec aliter sumitur ea vox in canone 16. & 17. Concilii Nicæni.

Pag. 71. col. 2. lin. 53. post vocem *Metropolitano*. Hæc adde. Quare Notarii isti scrinium servabant, ut docet Gregorius Magnus in lib. 1. dialogorum cap. 8. *Anastasius sanctæ Romanæ Ecclesiæ cui Deo auctore deservio, Notarius fuit. Qui soli Deo vacare desiderans, scrinium deseruit, monasterium elegit &c.*

Pag. 83. lin. 29. post vocem *ἡττωνῆς*. Hæc adde. De Troili Sophistæ sapientia testis est Synesius in epist. 47. ad Theotimum, ubi illum admirabilem & Philosophum appellat. Sed & in epist. 26. eundem vocat optimum Philosophorum. Sic

etiam in epist. 73. & 109. Itaque pro voce *φιλοσοφίας*, hoc loco scribi posset *φιλοσοφίας*, de eodem Troilo intelligendus est Synesii locus in epist. 79. ad Anastasium, qui sic habet *τῷ σοφιστῆ φρεῖ, μέντοι παρόντι &c.* De Anthemio loquitur Præfecto Præt. cui ægrotanti Constantinop. solum addidisse ait Sophistam, Troilum scilicet.

Pag. 130. col. 2. lin. 37. post vocem *καταστάς*. Hæc adde. Utiur eadem voce Strabo in lib. 17. de Canopo loquens *ἐχυσά τὸ τῷ σαραπίδι ἱερὸν πολλῆ ἀγιστὰ τιμώμενον, καὶ θύρα πείρας ἐκφέρειν, ὅσοι καὶ τὰς ἰλλοριματάς ἀνδρας πιστοῦ καὶ ἐγκοιμῶσαι αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτῶν ἠέτιμα*. Ubi verba *πιστοῦ*, quod nullum habet sensum, scribendum puto *ἀγιστοῦ*, quod est in castu esse. Utiur etiam hac voce Plutarchus in libro 8. Symp. cap. 8.

Pag. 133. lin. ult. post vocem *ἐπιμύθεος*. Hæc adde. Porro hunc Marcum Arethesium diversum esse existimo à Marco illo Arethufio, qui cum Arianis semper conjunctus fuerat jam inde à temporibus Constantini. Hic enim mortuus est ante Concilium Serdicense, ut didici ex epistola Synodica Orientalium apud Serdicam Episcoporum, ubi de Hosio ita scribunt, *Sed & Hosius propter supradictam causam, & propter beatissimam memoriam Marcum, cui graves semper injurias irrogavit, &c.* quæ verba non nisi de Marco Arethufio intelligi possunt, quem illi utpote mortuum, beatissimæ memoriæ appellat. Huicigitur Marco alter Marcus successit, ipse quoque Semiarianus, qui eidem Pseudoserdicensi Synodo subseripsit, ac postea Juliani temporibus gloriola confessione inclaruit.

Pag. 135. lin. 49. post vocem *Historiæ*. Hæc adde. Et Photius in Bibliotheca cap. 14.

Pag. 158. lin. 17. post vocem *Epiri*. Hæc adde. Et in Concilio Chalcedonensi actione prima Marcus recensetur Episcopus Eurææ, qui interfuit Synodo Ephesinæ secundæ, quam Græci latrocinalem vocant.

Pag. 162. col. 2. lin. 50. post vocem *promove*. Hæc adde. Id certe testantur acta Synodi ad Quercum. In quibus decimum octavum caput accusationis adversus Chrylostomum hoc est, quod Serapionem in reatu existentem, Presbyterum ordinasset.

Pag. 169. col. 2. lin. 37. post vocem *quarto*. Hæc adde. Synesius in epist. 73. ad Troilum, *διατάγματα* vocat edicta Imperialia. Ubi inter leges & Imp. constitutiones hoc discrimen observat, quod legibus quidem auctoritas ex vetustate conciliari solet: constitutionibus vero ex novitate, quippe quæ Imp. ipsum adhuc vivente præferunt.